

Szakdolgozat

Molnárné Pintér Trude Margaréta

biológianár (egészségtan) - kémiatanár

osztatlan tanári mesterszak

2022

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM

Természettudományi Kar

Szakedolgozat

Digitális tananyagok a szexuális nevelésben

Témavezető:

Dr. Kriska György
habilitált egyetemi docens
az MTA doktora

Készítette:

Molnárné Pintér Trude Margaréta
biológianár (egészségtan) - kémiatanár
osztatlan tanári mesterszak

2022

Eredetiségi nyilatkozat

Alulírott **Molnárné Pintér Trude Margaréta** (név) **CRC04Y** (Neptun-kód) ezennel kijelentem és aláírással megerősítem, hogy az ELTE **biológia (egészségtan) – kémia** osztatlan tanári mesterszakján írt jelen diplomamunkám saját szellemi termékem, melyet korábban más szakon még nem nyújtottam be szakdolgozatként és amelybe mások munkáját (könyv, tanulmány, kézirat, internetes forrás, személyes közlés stb.) idézőjel és pontos hivatkozások nélkül nem építettem be.

Budapest, 2022.11.27.

a hallgató aláírása

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	1
Ábrajegyzék.....	3
Táblázatok jegyzéke	3
1. Bevezetés	4
2. Témaválasztás.....	5
2.1. A szexuális felvilágosítás fontossága és témái.....	5
2.2. Kinek a feladata a szexuális felvilágosítás?	6
2.3. Célkitűzés	7
3. Szakirodalmak elemzése.....	7
3.1. Pszichoszexuális fejlődés	7
3.2. A NAT a szexuális nevelésről.....	8
3.3. Törvényi szabályozások	14
3.4. Átfogó szexuális nevelés	15
3.5. Hazai tankönyvek áttekintése.....	16
4. Eszközök és módszerek	17
4.1. Előzetes kérdőív	17
4.2. Utólagos kérdőív	19
4.3. Interjúk	19
5. Kiértékelés	20
5.1. Előzetes kérdőív	20
5.2. Utólagos kérdőív	28
5.3. Interjúk	33
6. Óratervek	35
7. Segédanyagok	44
7.1. Segédanyagok kidolgozása.....	44

7.2. Higiénia	45
7.3. A fogamzásgátlás fajtái	46
7.4. Nemi élet	47
7.5. Önkielégítés.....	48
7.6. Értelmi és érzelmi fejlődés	49
7.7. Hormonok.....	49
7.8. Az abortusz.....	50
8. Összefoglalás	50
Mellékletek	52
Köszönetnyilvánítás	53
Hivatkozások	54

Ábrajegyzék

1. ábra. A szexuális felvilágosítást tartó személy titulusa	21
2. ábra. A szexuális felvilágosítás időzítése.	22
3. ábra. Az egyes témák átlagos jelenléte a felvilágosítások során	23
4. ábra. A felvilágosítást végző neme ideális esetben a diákok szerint	24
5. ábra. Az egyes témák átlaga az iránta mutatott érdeklődés után.	25
6. ábra. Első óra – interaktivitás	29
7. ábra. Második óra – interaktivitás	29
8. ábra. Első óra – újszerűség	30
9. ábra. Második óra – újszerűség	30
10. ábra. Első óra – fogamzásgátlás témakör	31
11. ábra. Második óra – fogamzásgátlás témakör	31
12. ábra. Első óra – higiénia témakör	32
13. ábra. Második óra – higiénia témakör	32
14. ábra. A nem az nem!	47

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat. Az ember szervezete és egészsége a 2020-as NAT-ban.	9
2. táblázat. A szexuális nevelés megjelenése a 2012-es NAT-ban.....	12
3. táblázat. A tanulók számára legfontosabb témakörök különböző szempontok szerint. ..	27
4. táblázat. Első óraterv.	38
5. táblázat. Második óraterv.	40
6. táblázat. Harmadik óraterv.	43
7. táblázat. Fogamzásgátló módszerek.	46

1. Bevezetés

Biológiatanárként fontosnak tartom, hogy a tanulók a legjobb szexuális felvilágosításban részesüljenek mind prevenció (serdülőkori terhesség és szexuális úton terjedő betegségek) témákban, mind az egészséges nemi- és szexuális identitás kialakulásának érdekében. Azért, hogy egészséges, önálló felnőttként sikeres kapcsolatot tudjanak kialakítani a diákok. A mai rohamosan fejlődő világban, ahol a tanulók az internetről bármilyen tartalmat elérhetnek különösen fontos a tudatosan összeállított szexuális felvilágosítás jelenléte általános és középiskolában egyaránt. A gyerekek kíváncsiságát nehéz kielégíteni ebben az abszolút tabunak minősülő témában, így félok, hogy rossz forrásból vagy rossz személytől tájékozódhatnak.

Szeretném elérni, hogy a tanulóim számára ez ne legyen tabutéma, hogy körültekintően tudjanak megnyilvánulni ezen a területen is és képesek legyenek megtalálni a megfelelő forrásokat a tájékozódáshoz. Fel kell készülniük a társas életre, melyhez hozzátartozik a normális szexuális viselkedés is.

A saját iskolai tapasztalataim azt mutatják, hogy ez nem mindig történik meg kellő körültekintéssel. Hatodik osztályban a felvilágosítás nekünk abból állt, hogy az osztályfőnökünk, - aki a biológiatanárunk volt, - levetített nekünk egy ultrahangos felvételt egy abortuszról, továbbá kaptunk egy egészségügyi betét termékmintát és egy menstruációs naptárat. Már akkor megfogalmazódott bennem, hogy ennek nem így kéne zajlania, felnőttként visszagondolva pedig még inkább traumatizálónak és felelőtlennek találom azt, ami nálunk felvilágosítás címen történt.

Konzervatív családból származva csak felnőttként volt részem szexuális témájú beszélgetésben édesanyámmal, gyerekként inkább csak a tiltással találkoztam, ami rengeteg kérdést vetett fel és gátat állított bennem. Felnőttként már későinek ítélem a szülői felvilágosítást.

A gyerekekkel való foglalkozásom során olyan kérdéseket kaptam, amik engem is zavarba hoznak. Emiatt nem csodálom, hogy az idősebb pedagógus generáció hanyagolja a témát, esetleg plusz teherként éli meg a szexuális felvilágosítást az iskolában.

A pedagógusok felkészületlensége a területen a társadalom felkészületlenségének lenyomata, melynek a mai elfogadó társadalomban fejlődnie kell. A következő generációnak már egy jobb utat kell biztosítani, hogy az őket követőknek még jobb és zökkenőmentesebb legyen ez az út csökkentve a szexuális zavarokkal küzdő emberek számát.

Az egyetemi tanulmányaim alatt minden lehetőséget megragadtam, hogy a téma mélyére ássam magam. Azért is választottam a szexuális felvilágosítást a szakdolgozatom témájául, mert szívügyemnek érzem egy jó gyakorlat kialakítását a pedagógusi tevékenységem során.

2. Témaválasztás

2.1. A szexuális felvilágosítás fontossága és témái

Hazánkban a környező országokhoz képest a 15-19 év közötti terhességek száma még mindig magas: ezer 15-19 éves korú nőre 24,87 a szülés jut. [1] A Miskolci Egyetem közreműködésével Oroszországban végzett tanulmány [2] szerint a fiatalkori terhesség esetén nemcsak a terhesség alatti rendellenességek száma magasabb az átlagosnál, hanem a szülés során is gyakrabban lépnek fel komplikációk az anyukák idegrendszeri- és szexuális éretlenségének köszönhetően. A fiatalkori terhesség az újszülött egészségi állapotára is negatív hatással van. A kutatásban megfogalmazott elvek átvételével valószínűleg nálunk is csökkenthető lenne a fiatalkori terhességek száma. A tanulmány a következő feladatokat fogalmazza meg:

„Fel kell világosítani a fiatalkorú, aktív szexuális életet élő kismamákat a házasságon kívüli terhesség káros hatásairól; és a fogamzásgátlás hasznosságáról.

Meg kell ismertetni ezt a korosztályt a fogamzásgátlási módszerekkel.

Fogamzásgátló programot kell kidolgozni és annak hatékonyságát ellenőrizni is kell.”

Az elmúlt 10 évben a szexuális úton terjedő megbetegedések száma és a HIV/AIDS kisebb kitérésekkel stagnál Magyarországon. [3, 4, 5, 6] A *European Centre for Disease Prevention and Control HIV/AIDS* 2018-as tanulmánya [7] szerint 100 000 lakosra vetítve 20,0 új HIV-fertőzést diagnosztizáltak 2017-ben a WHO európai régiójában. Ezzel a korábbi évekhez hasonlóan tovább nőtt ez a szám, viszont a növekvés üteme lassult. A növekedés fő forrása a Kelet- és Közép-Európában észlelhető esetszámok folyamatos emelkedése. Ezzel szemben a nyugati régióban az új diagnózisok száma rendszerint csökken.

A fiatalkori pornónézés sok veszélyt rejt magában, amely az internet elterjedésével bárkinek könnyen hozzáférhető. A felnőttfilmek nem helyén való kezelése súlyos károkat okozhat, mivel fals képet festenek egy nemi kapcsolatról a gyerekek számára. Fontos megértenie a nézőnek, hogy amit látnak, az ugyanolyan film, mint amit a moziban néznek

meg: a karakterek színészek, forgatókönyv is van – nem a valós szexuális kapcsolatokat mutatja be, csak egy fikciót ábrázol. Ez azért is különösen veszélyes, mert „*a pornó személytelen, tárgyiasító és szexista módon ábrázolja a nőt, s növeli a velük szembeni erőszakot.*” [8] Egy 2006-os, egész világra kiterjedő felmérés szerint az internetnek köszönhetően a gyermekek pornográfiához való hozzáférése már a kezdetektől biztosított: a pornográf tartalommal történő első találkozás átlagosan 11 éves életkorban történik. A 8-16 éves gyerekek 90 százaléka nézett már pornót online. A pornóiparban sok olyan karakternevet használnak, amelyek vonzóak a gyerekek számára, például: *Pokémon, Action Man, Mylittlepony* stb. Ezzel együtt is az internetes pornográfia legnagyobb fogyasztói rétege a 35-49 éves korosztály. A 15-17 évesek 80% már találkozott hardcore szexuális tartalommal az interneten. [9]

2.2. Kinek a feladata a szexuális felvilágosítás?

Kutatások bizonyítják, hogy a gorillák csoportjaiban – amelyeket az apa vezet – a nőstény leszármazottak a beltenyészet kockázata csökkentésének érdekében a csoporton belül mással párosodnak, az ivarzási ciklus alatt jobban kerülnek az apjukat [10]. A nőknél végzett vizsgálatok alapján a vérfertőzés kockázata csökkentése érdekében ez az evolúció során kialakult ösztön a mai napig ugyanúgy jelen van a termékenységi időszakok csúcsán. Ezzel is magyarázható, hogy miért olyan nehéz a hatékony szülői felvilágosítás.[8] A társadalom negatív megítélése is nehezíti, hogy az emberek megnyilvánuljanak szexuális témákban. További gátló tényező, hogy sok szülő nem rendelkezik a témában megfelelő tudással. A szegényebb régiókban ez a tudás alapból nehezebben elérhető, de a gazdagabb társadalmi rétegek esetén sem biztosíték a képzettség meglétére az információhoz való jobb hozzáférhetőség. A jól felépített, szülőknél gyártott tartalmakkal segítik az otthoni felvilágosítást, de ez kevés emberhez jut el.

Ezért is találom fontosnak, hogy a tanulók megfelelő szexuális felvilágosítást kapjanak a köznevelési intézményekben. A következő generáció megfelelő szexuális nevelésével csökkenthető a serdülőkori terhességek [2], a nemi betegségek száma, a káros pornófogyasztás előfordulása, és ha a diákok gyermeket vállalnak, akkor az utódjaikban felmerülő kérdésekre kompetens és építő válasszal tudnak majd reagálni.

2.3. Célkitűzés

A szakdolgozatom célja megvizsgálni, hogy a magyar középiskolákban a tanulók milyen szexuális felvilágosításban részesültek. Ezen túl felmérem, hogy a gimnazisták a területen milyen témák iránt érdeklődnek a legjobban és melyeket tartják a legfontosabbaknak. A vizsgálatom kitér arra, hogy az adott válaszok a nemek között milyen arányban jelennek meg. Az eredményeike alapján kidolgozok egy három tanórát felölelő szexuális felvilágosító tananyagot, amely kielégíti a diákok érdeklődését, továbbá egy olyan tananyagsegédletet, amely segíti a pedagógusokat a szexuális felvilágosítás megtartásában. Mivel sok pedagógus nem akar felvilágosítást tartani, a segédletet olyan formában alkotom meg, hogy a tanulók számára kinyomtatható formában is használható legyen, tanári magyarázat nélkül. Ezekkel a segédletekkel olyan pedagógusok is segítséget nyújthatnak a tanulók tájokoztatásában, akik saját maguk nem tartanak szexuális felvilágosítást, de fontosnak tartják a témát. A segédletekkel olyan társadalmi rétegekhez is eljuthat az információ, ahol az nehezebben elérhető a gyermekek számára. [11] A vidéki általános iskolai pedagógusokkal és az iskola vezetőjével készített interjú rálátást ad egy elmaradott régióban a felvilágosítási szokásokról és a tanárok véleményéről a témáról.

A gimnáziumban tartott órákat kérdőív segítségével fogom monitorozni, hogy a foglalkozás tökéletesítésével egyre jobb legyen a kidolgozott segédlet.

A fő célom, hogy egy olyan segédanyag jöjjön létre, amely bárki számára elérhető, közérthető, széleskörű informatív tartalommal rendelkezik és segítséget nyújt a szexualitásukat felfedező fiatalok számára.

3. Szakirodalmak elemzése

3.1. Pszichoszexuális fejlődés

A szexuális nevelést a fejlődés szakaszainak megfelelően kell végezni már egészen a csecsemőkortól. Tisztában kell lenni a fejlődéslélektani szakaszokkal. Már **újszülött** korban elkezdődik az anya-gyermek kapcsolat kialakulásával, ami befolyásolja a többi emberi kapcsolatot is az ember egész élete során. **Csecsemőkorb**an megjelenik – nem tudatosan – a saját nemi szerv izgatásával okozott öröm, ennek tiltásával a szülő szexuális gátat ültet el

a csecsemőben. A pszichoszexuális fejlődés egyik legfontosabb szakasza a **kisgyermekkor** (2-3 év), amikor kialakul az identitás. Ekkor már különbséget tesz saját maga és más gyermekek között. A papás-mamás játékok megjelenésével a nemi hovatartozását erősíti meg a kisgyermek a saját biológiai nemével való azonosulása az első lépés, ami elindítja a nemi szerepek elsajátításának a folyamatát. Megjelenik az azonos nemű szülő másolása és példaképpé válása. **Óvodáskorban** jelentkezik a nemi kíváncsiság. Sokat kérdeznek a kisbabák eredetéről, a saját múltjukról és a nemek közötti különbségről, az ellentétes neműek nemi szervéről. Ebben a korban jellemző a „mutogatás”. **Ötéves** korban felerősödik a gyengédség és a bőrérzés igénye. Ezt nem a szülőtől, hanem egy plátói szerelemtől várja. *„Ez megnöveli az ellenkező nemű szülő iránti szexuális feszültséget, mert már el tudják képzelni vele a közösülést.”* **Hétéves** korban tovább fokozódik a kíváncsiság a másik nem iránt. A fiúk ártatlan rosszalkodással (pl. hajhúzgálás, ijesztgetés) próbálják felhívni a lányok figyelmét, míg a lányok a tanulmányaikban folytatott versenyben igyekeznek imponálni az ellenkező nem számára. **Nyolcéves** kortól a gyermekek a megnövekedett szexualitással kapcsolatos kíváncsiságukat minden elérhető forrásból próbálják kielégíteni, emiatt gyakran alakítanak ki irreális képet a kapcsolatokról és a szexuális együttlétről. Ezért is fontos, hogy a diákok már általános iskola alsó tagozatában részesüljenek szexuális felvilágosításban. 9-11 évesen lépnek a gyermekek a **prepubertás** korba, ahol a legfontosabb érdeklődési körre válik a szexualitás. Jellemzően ekkor élik át az első gyerekszerelmeket. A **serdülőkori** testi változások új kihívások elé állítják a tanulókat, életük jelentősebb átalakulása kezdődik. Innentől kezdve nem szülei véleménye a legfontosabb számukra, már kortársaik véleményére adnak többet. A fejlődési szakasznak a legnagyobb kihívása: a szülőkről való érzelmi leválás, a pszichés önállósodás ekkor történik.

A nemi érés kihívásokkal teli időszakában nagy mérföldkő a fiúknál az első magömlés és a lányoknál az első menstruáció. A lányokban továbbá fals képet alakíthat ki a fiúk orgazmuskészsége, amelyet a lányok szinte csak tanulással sajátíthatnak el. A diákszerelmek kialakulása és gyors fellángolásai is hozzájárulnak, hogy a tartós, érett intim kapcsolatokra való alkalmasság csak 16- 17 éves kor köré tehető. [8, 12]

3.2. A NAT a szexuális nevelésről

A 2020-as NAT-ban a környezetismeret tárgy keretein belül a 3-4. évfolyamon és az 5-6. évfolyamon belül az emberi szervezet részeként vannak tárgyalva a szaporodás, az

egyedfejlődés és a szexualitás témaköre. 7-8. évfolyamon biológián jelenik meg ugyanez. Csak a 9-10. évfolyamon találkozhatunk vele a NAT-ban különálló témakörként.

3-4. évfolyam	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	9-10. évfolyam
Az ember szervezete.	Az emberi szervezet egészséges működése.	Az ember szervezete, az egészséges életmód. Szervrendszerek és szervek felépítése, működése.	Az emberi nemek és a szaporodás biológiai alapjai.
A témakörben elsajátítandó területek			
1. megnevezi az ember életszakaszait;	1. érti, hogy a szervezet rendszerként működik;	1. ismeri és megfelelő szempontok szerint értékeli az emberi szervezet állapotát, folyamatait jellemző fontosabb adatokat, azokat összefüggésbe hozza a testi és lelki állapotával, egészségével;	1. ismeri a férfi és a női nemi szervek felépítését és működését, a másodlagos nemi jellegeket és azok kialakulási folyamatát, ismereteit összekapcsolja a szaporító szervrendszer egészségtanával;
2. ismeri az emberi szervezet fő életfolyamatait;	2. tisztában van a testi és lelki egészség védelmének fontosságával;	2. kiegyensúlyozott saját testképpel rendelkezik, amely figyelembe veszi az egyéni adottságokat, a nem és a korosztály fejlődési jellegzetességeit, valamint ezek sokféleségét;	2. biológiai ismereteit is figyelembe véve értékeli az emberi szexualitás párkapcsolattal és a tudatos családtervezéssel összefüggő jelentőségét;
3. megnevezi az emberi test részeit, fő szerveit, ismeri ezek működését, szerepét;	3. tisztában van az egészséges környezet és az egészségmegőrzés közti összefüggéssel;	3. az emberi test megfigyelése alapján azonosítja a főbb testtájakat és testrészeket, elemzi	3. megérti a fogamzásgátlók hatékonyságáról szóló információkat, a személyre szabott, orvosilag ellenőrzött

		ezek arányait és szimmetria viszonyait;	fogamzásgátlás fontosságát;
4. megnevezi az érzékszerveket és azok szerepét a megismerési folyamatokban;	4. felismeri és megnevezi az emberi test fő részeit, szerveit;	4. felismeri az emberi bőr, a csontváz és vázizomzat főbb elemeit, ezek kapcsolódási módjait, értelmezi a mozgási szervrendszer felépítése és az ember mozgásképessége közötti összefüggéseket;	4. ismeri a fogamzás feltételeit, a terhesség jeleit, bemutatja a magzat fejlődésének szakaszait, értékeli a terhesség alatti egészséges életmód jelentőségét.
5. belátja az érzékszervek védelmének fontosságát, és ismeri ezek eszközeit, módjait;	5. látja az összefüggéseket az egyes szervek működése között;	5. felismeri a gyakorolt sportok testi és lelki fejlesztő hatását és a velük járó terheléseket, baleseti veszélyeket, tanácsokat fogalmaz meg ezek elkerülésére;	
6. ismer betegségeket, felismeri a legjellemzőbb betegségtüneteket, a betegségek megelőzésének alapvető módjait.	6. érti a kamaszkori testi és lelki változások folyamatát, élettani háttérét;	6. szövegek, ábrák, folyamatvázlatok, videók és szimulációk alapján azonosítja a táplálkozási-, keringési-, légzési-, kiválasztási szervrendszerek alapvető biológiai funkcióit, az életfolyamatok lépéseit;	
	7. tisztában van az egészséges életmód alapelveivel, azokat igyekszik betartani	7. ábrák, makettek alapján felismeri az ember ideg- és hormonrendszerének fontosabb szerveit, folyamatvázlatok,	

		videók és szimulációk alapján azonosítja az alapvető biológiai funkcióit, értelmezi a szabályozás elvét;	
		8. felismeri, hogy az immunrendszer is információkat dolgoz fel, azonosítja a rendszer főbb szerveit, sejtjes elemeit és kémiai összetevőit;	
		9. azonosítja az emberi egyedfejlődés főbb szakaszait, bemutatja az emberi nemek testi különbözőségének kialakulását, tisztában van a felelős szexuális magatartás ismérveivel, értékeli a szexualitás egyéni életviteli és párkapcsolati jelentőségét.	

1. táblázat. Az ember szervezete és egészsége a 2020-as NAT-ban.

1-4. évfolyam	5-8. évfolyam		9-12. évfolyam
	5-6. évfolyam	7-8. évfolyam	
Szaporodás, egyedfejlődés, szexualitás			
A gyermekvárással, születéssel, szoptatással kapcsolatos elképzelések megbeszélése, ►►		►► az emberi termékenységet befolyásoló folyamatok megbeszélése, a káros hatások elkerülésére alkalmas módszerek megismerése.	
Az emberi egyedfejlődés főbb szakaszainak megismerése, ►►	►► összehasonlítása, a másodlagos nemi jellegek, testi és lelki különbségek megismerése.	A születés utáni fejlődési szakaszok legjellemzőbb testi és pszichológiai megnyilvánulásainak összehasonlítása.	A viselkedésváltozások, krízisek pszichológiai hátterének elemzése. A születés előtti és utáni teljes emberi életút szakaszainak ismerete, értékeinek belátása.
		A nemi étellel kapcsolatos személyes felelősség felismerése, alapvető morális és egészségügyi szabályok betartása mellett szóló érvek bemutatása. Érvelés a tudatos családtervezés, a várandós anya felelősségteljes életmódja mellett.	

2. táblázat. A szexuális nevelés megjelenése a 2012-es NAT-ban.

A NAT-ban hét részre vannak szedve a fejlesztési feladatok:

1. Tudomány, technika, kultúra
2. Anyag, energia, információ
3. Rendszerek
4. A felépítés és a működés kapcsolata
5. Állandóság és változás
6. Az ember megismerése és egészsége
7. Környezet és fenntarthatóság

Egy-egy feladaton belül is külön kategorizálva voltak a témakörök. A 6. témakörön belül jelent meg a *Szaporodás, egyedfejlődés, szexualitás* alpont, amely átfedéseket is tartalmazott az évfolyamok között.

A Fejlesztési területek – nevelési célok pontos megfogalmazásával a szaktárgyakon kívül egyszerűbb támpontokat adott például egy osztályfőnöki óra összeállításában.

A fejlesztési területeken belül az alábbi célok kapcsolódnak a szexuális neveléshez:

Az erkölcsi nevelés

Az erkölcsi nevelés legyen életszerű: készítsen fel az elkerülhetetlen értékkonfliktusokra, segítsen választ találni a tanulók erkölcsi és életvezetési problémáira.

Az önismeret és a társas kultúra fejlesztése

Önismereti tudás, hogy képessé váljék érzelmeinek hiteles kifejezésére, a mások helyzetébe történő beleélés képességének az empátiának a fejlődésére, valamint a kölcsönös elfogadásra és a szeretetteljes kapcsolatok kialakítására.

A családi életre nevelés

A felkészítés a családi életre segítséget nyújt a gyermekeknek és fiataloknak a felelős párkapcsolatok kialakításában, ismereteket közvetít a családi életükben felmerülő konfliktusok kezeléséről. Az iskolának foglalkoznia kell a szexuális kultúra kérdéseivel is.

A testi és lelki egészségre nevelés

Egészséges testi és lelki állapot örömteli megélésé, segítése a betegségek megelőzése és a káros szenvedélyek kialakításához vezető folyamatok.

Médiatudatosságra nevelés

Cél, hogy a tanulók a mediatizált, globális nyilvánosság felelős résztvevőivé váljanak: értsék az új és a hagyományos médiumok nyelvét. A médiatudatosságra nevelés az értelmező, kritikus gondolkodás kialakítása. Esetünkben különös tekintettel a pornográf tartalmakra.

Az Európai Unió által ajánlott kulcskompetenciákra alapozva a NAT meghatározza az általános kulcskompetenciákat a tanulási területeken és az azokon alapuló tulajdonságokon belül, figyelembe véve a hazai sajátosságokat. Ezek nem köthetők kizárólagosan egyetlen tanulási területhez, hanem változó mértékben és összetételben épülnek a megszerzett tudásra.

1. A tanulás kompetenciái
2. A kommunikációs kompetenciák (anyanyelvi és idegen nyelvi)
3. A digitális kompetenciák
4. A matematikai, gondolkodási kompetenciák
5. A személyes és társas kapcsolati kompetenciák
6. A kreativitás, a kreatív alkotás, önkifejezés és kulturális tudatosság kompetenciái
7. Munkavállalói, innovációs és vállalkozói kompetenciák

A NAT-ban meghatározottak lehetővé, sőt kötelezővé teszik a szexuális nevelést nem csak a biológiaóra keretein belül. Más tantárgyak fejlesztendő kompetenciái között is megtalálható, például a 9-12. évfolyamos testnevelés és egészségfejlesztés órán is:

„toleráns a testi és más fogyatékossgal élő személyek iránt, megismeri és tiszteletben tartja a szexuális kultúra alapelveit, elfogadja az egészségügyi szűrések és a környezetvédelem fontosságát.” [13, 14]

3.3. Törvényi szabályozások

A *Ki és milyen formában végezheti a szexuális felvilágosítást?* kérdésköre az idei törvénymódosítás miatt több utánajárást igényelt, de a kutatómunka elvégzéséhez kulcsfontosságú volt. A felkutatott anyagok alapján a gimnáziumban, ahol a hosszú tanítási gyakorlatomat végzem, tarthatok a biológiaóra keretein belül szexuális felvilágosítást.

A törvényváltozások miatt a szexuális felvilágosítást tartók köre korlátozódott:

„9/A. § (1) A nevelési-oktatási intézmény saját pedagógus-munkakörben foglalkoztatott alkalmazottján és az intézményben iskola-egészségügyi szolgálatot ellátó szakemberen és az intézménnyel kötött együttműködési megállapodással rendelkező állami szerven kívül más személy vagy szervezet tanórai vagy egyéb, tanulók részére tartott foglalkozás keretében szexuális kultúrával, nemi élettel, nemi irányultsággal, szexuális fejlődéssel, a kábítószer fogyasztás káros hatásaival, az internet veszélyeivel és egyéb testi és szellemi egészségfejlesztéssel kapcsolatos foglalkozást (e § alkalmazásában a továbbiakban: program) csak akkor tarthat, ha jogszabályban kijelölt szerv nyilvántartásba vette.” [15]

Az ELTE alapító okiratából kiderül, hogy az egyetem fentartója a magyar állam. [16] Az államháztartási szabályozásban a költségvetési szervek fogalma:

„A költségvetési szerv az államháztartás sajátos jogi személyiségtípusa. A költségvetési szerv jogszabályban vagy alapító okiratban meghatározott közfeladat ellátására létrejött jogi személy. A költségvetési szerv jogi személyiségéből adódóan bármilyen olyan jogot megszerezhet és kötelezettséget vállalhat, amely megszerzését vagy vállalását törvény kifejezetten nem tiltja.” [17]

A 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról, a felsőoktatás működésének alapelveinél megfogalmazva:

„A felsőoktatás rendszerének működtetése az állam, a felsőoktatási intézmény működtetése a fenntartó feladata.” [18]

Az egyetem szerződéses viszonyban vannak a partnerintézményekkel, melyekben a hosszú tanítási gyakorlatot végzik a hallgatók. [19, 20]

A törvénybe van foglalva, hogy a szexuális felvilágosító órákon milyen téma nem szolgálhatja az óra célját. A törvény arra nem tér ki, hogy mit tartalmazhat az óra, tehát a mellőzendő témákat csak a szexuális felvilágosítás fő céljául nem lehet megtenni.

„(12) A tanulók részére a szexuális kultúráról, a nemi életről, a nemi irányultságról, valamint a szexuális fejlődésről szóló foglalkozás megtartása során különösen figyelemmel kell lenni az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdésében foglaltakra. E foglalkozások nem irányulhatnak a születési nemnek megfelelő önazonosságtól való eltérés, a nem megváltoztatása, valamint a homoszexualitás népszerűsítésére.” [15]

3.4. Átfogó szexuális nevelés

A szexuális felvilágosítás központi szerepet játszik a fiatalok biztonságos, sikeres és teljes életre való felkészítésében egy olyan világban, ahol továbbra is komoly kockázatokkal jár a HIV és AIDS, valamint a nemi úton terjedő fertőzések, nem kívánt terhesség, elmagányosodás, mérgező kapcsolatok, erőszak és nemek közötti egyenlőtlenségek. Annak ellenére azonban, hogy egyértelmű és meggyőző bizonyítékok állnak rendelkezésre a magas színvonalú, tanterv-alapú, átfogó szexuális nevelés előnyeiről [2, 12], kevés tanuló kap olyan felkészítést, amely képessé teszi őket arra, hogy felelősségteljesen és önálló döntéseket hozzon a szexualitásával kapcsolatban. [12]

A fejlett országokban felismerik annak a fontosságát, hogy a tanulókat olyan ismeretekkel és készségekkel lássa el, hogy felelősségteljes döntéseket hozhassanak életükben. Különösen igaz ez olyan környezetben, ahol a fiatalok az interneten nagyobb mértékben vannak kitéve szexuális tartalmú anyagoknak.

Ennek érdekében a WHO összeállította a legfontosabb kulcskompetenciákat és az ezekhez kapcsolódó témákat a szexuális nevelésben. [21]

1. kulcsfogalom: Kapcsolatok

Témák: Családok. Barátság, szerelem és romantika; kapcsolatok. Tolerancia, befogadás és tisztelet. Hosszú távú kötelezettségvállalások és a szülői nevelés.

2. kulcsfogalom: Értékek, jogok, kultúra és szexualitás

Témák: Értékek és szexualitás. Emberi jogok és szexualitás. Kultúra, társadalom és szexualitás.

3. kulcsfogalom: A nemek megértése

Témák: A társadalmi felépítés; nem és nemi normák. Nemek közötti egyenlőség, sztereotípiák és elfogultság. Nemi erőszak.

4. kulcsfogalom: Erőszak és biztonságban tartás

Témák: Erőszak. Hozzájárulás, adatvédelem és testi sértetlenség. Az információk biztonságos felhasználása és kommunikációs technológiák (IKT).

5. kulcsfogalom: Készségek az egészséghez és a jó közérzethez

Témák: Normák és társak befolyása; szexuális viselkedés. Döntéshozatal. Kommunikáció, elutasítás és megállapodási készség. Médiaismeret és szexualitás. Segítség és támogatás keresése.

6. kulcsfogalom: Az emberi test és fejlődés

Témák: Szexuális és szaporodási anatómia és fiziológia. Sokszorosítás. Pubertás. Testkép.

7. kulcsfogalom: Szexualitás és szexuális viselkedés

Témák: Szex, szexualitás és a szexuális életsiklus. Szexuális viselkedés és szexuális reakció.

8. kulcsfogalom: Szexuális és reprodukciós egészség

Témák: Terhesség és terhességmegelőzés. HIV- és AIDS-stigma, gondozás, kezelés és támogatás. STI-k kockázatának megértése, felismerése és csökkentése, beleértve a HIV-et is.

3.5. Hazai tankönyvek áttekintése

Természettudomány tantárgyból két hivatalos ötödikes tankönyv van forgalomban. Mindkettőben tárgyalásra kerül a nemi szerepek és az emberi fejlődés szakaszai, de csak a *Horváth Miklós, Molnár László, Szentirmainé Brecksok Mária* által kiadott könyvben esik szó a nemi higiénéről és az esetleges betegségekről, melyek részét képezik a szexuális nevelés témakörének. [22, 23]

A 7-8. osztályos tankönyvekben a korábbi ismeretanyag kiegészül a méhen belüli fejlődéssel, szüléssel és felületesen a fogamzásgátlásról is szó esik. A *Baranyai József, Veres*

Gábor, Kerényi Zoltán által írt tankönyv a szexualitás biológiai alapjaira is kitér és más részeiben is körültekintőbben tárgyalja a témát. Például a szülésnél előkerül a császármetszés, valamint nagyobb hangsúlyt fektet a menstruációs ciklus kifejtésére is. [24, 25]

A tizedik osztályos tankönyvekben szó esik a fogamzásgátlásról és a szexuális nevelésről. A hormonális hatások tárgyalásához már rendelkeznek a hormontermelés és a hormonok fontosságának ismeretével. A szexualitás saját fejezetet kap a témakörön belül, de a nemi szervek ismertetése teszi ki legnagyobb részt a témában. [26, 27]

Tizenegyedik évfolyamon a természettudomány biológia moduljának tankönyve az ajánlott feladatokon keresztül, gondolkodgató és páros feladatok segítségével mutatja be a témát. A tananyag mennyisége nem éri el az átlagos biológia könyvekben megfogalmazottakat, de alapvetően egy előremutató kezdeményezés. [28]

4. Eszközök és módszerek

4.1. Előzetes kérdőív

A közel 100 tanulót Google Űrlap segítségével kérdeztem meg a témával kapcsolatban, amely teljesen anonim volt és nem tartalmazott beazonosításra alkalmas személyes információt. A kérdőív kiküldéséhez az iskola igazgatósága és az osztályfőnökök is engedélyüket adták. A kérdőív a tanulók szexuális felvilágosításáról tesz fel kérdéseket, valamint az ezirányú igényeiket hivatott felderíteni (ld. 1. melléklet).

A főbb kérdések, amelyekre a kérdőív kitér:

- Milyen arányban részesülnek a tanulók általános iskolás korukban szexuális felvilágosításban?
- Ki végezte az általános iskolai szexuális felvilágosítást?
- Hányadik osztályban tartottak általában szexuális felvilágosítást?
- Milyen arányban létesítettek szexuális kapcsolatot a tanulók a szexuális felvilágosítás előtt?
- Milyen arányú volt a szexuális felvilágosítást tartó személyek neme?
- A tanulók milyen nemű előadót részesítenek előnyben a szexuális felvilágosításhoz?

- Huszonkét témakörrel kapcsolatban milyen mértékben eset szó az adott témáról a szexuális felvilágosítás során?
- A huszonkét témakörön belül mennyire érdekli a diákokat az adott téma szexuális felvilágosítás során?
- A tanulók számára melyek a legfontosabb témakörök a szexuális felvilágosítás témájában?

A huszonkét témát a NAT és a WHO által megfogalmazottak szempontok alapján, az emberi fejlődés figyelembevételével állítottam össze. [8,13,14] A nagyobb témaköröket kisebb egységekre bontottam, hogy minél átfogóbb képet kapjak a kutatás során. Az így kialakított huszonkét témakör:

1. Nemi és szexuális identitás, szerelem.
2. A nemi élet (fajtái, lépcsőfokai, szexuális viselkedéssel kapcsolatos normák).
3. Az emberi egyedfejlődés főbb szakaszai.
4. A női és a férfi másodlagos nemi jellegek, testi és lelki különbségek megismerése.
5. A nemi szervek felépítése, működése.
6. Nemi hormonok és szerepük.
7. Menstruációs ciklus.
8. Családtervezés, házasság, otthonteremtés.
9. Várandóosság.
10. Fogamzás, megtermékenyülés.
11. A méhen belüli fejlődés.
12. Szülés, szoptatás.
13. Abortusz (terhességmegszakítás).
14. Meddőség.
15. Higiénia a szexualitásban.
16. Fogamzásgátló módszerek.
17. Önkielégítés és normái.
18. Nemi úton terjedő betegségek.
19. Születés utáni életszakaszok.
20. Az értelmi és érzelmi fejlődés kapcsolata.
21. A felnőtté válás testi és szellemi fejlődési folyamatának főbb jellemzői.
22. Nemi szerepek a médiában, pornó.

Az egyes témaköröknél a tanulók minden esetben egy 0-5 közötti számmal értékelték, hogy az általános iskolai szexuális felvilágosítás során milyen mértékben esett szó az adott témáról, illetve hogy mennyire szeretnék hallani róla a felvilágosítás során. Az egyes számok jelentését az alábbiak szerint egyértelműsítettük:

0: egyáltalán nem

1: nem

2: inkább nem

3: inkább igen

4: igen

5: nagyon

4.2. Utólagos kérdőív

A kérdőívek alapján elkészített felvilágosító órát két osztálynak tartottam meg, az egyik csoportban segédanyag nélkül, a másikban a kinyomtatott segédanyaggal. A foglalkozás végén egy kérdőív segítségével értékelték a tanulók a szexuális felvilágosítás (ld. 2. melléklet).

A kérdőív főbb kérdései:

- Az órák mennyire voltak interaktívak?
- Mennyire tartalmazott új ismeretanyagot a szexuális felvilágosítás?
- Mennyire voltak megelégedve a diákok a témakörök kiválasztásával?
- Milyen megelégedettségi eltérés van a két óra között?

A kérdőívben a tanulók 0-5 között értékelték az egyes szempontokat. Vizsgáltuk a két óra közötti megelégedettséget is.

4.3. Interjúk

Egy Pest megyei vidéki általános iskolában a felső tagozatos osztályfőnökökkel és az intézményvezetővel készítettem interjút az iskolai szexuális felvilágosításról. Az iskolában a tanulók több, mint 75%-a roma származású. Emiatt az interjúk készítésénél azt is figyelembe vettem, hogy a roma gyerekek a nemi érés során a magyar gyerekekhez képest gyakran előrébb tartanak. Emellett más kulturális hatások, a patriarchális családfelépítés és

a családcentrikusság fényében is kérdeztem, hogy az interjúalanyok szerint miben térhet el a diákok igénye a szexuális felvilágosítás terén. [29, 30]

A pedagógusokkal készített interjú főbb kérdései:

- Milyen arányban tartanak az iskola pedagógusai szexuális felvilágosítást az iskola keretein belül?
- A pedagógusok mennyire tartják fontosnak a szexuális felvilágosítást?
- A pedagógusok hogyan képzelik el az ideális szexuális felvilágosítást?
- A pedagógusok hány tanórát szánnának a szexuális felvilágosításra?
- A pedagógusok kinek a feladatának tartják a szexuális felvilágosítást?
- A pedagógusok szerint hány éves korban szükséges elkezdeni a szexuális felvilágosítást?
- Mennyire egyezik meg az igazgatóság véleménye a pedagógusok véleményével?

5. Kiértékelés

5.1. Előzetes kérdőív

Az előzetes kérdőívet 94 középiskolás diák töltötte ki. Ezek közül négy adatsort töröltem, mert mindenre ugyanazt a választ adták, feltételezhetően a gyors kitöltés érdekében.

A válaszadók 55,6 %-a nő, 42,2 %-a férfi és 2,2 %-a nembinárisként határozta meg a nemét.

A válaszadók 14,4 %-a 16 éves, 64,4 %-a 17 éves és 21,1 %-a 18 éves volt a kitöltés napján, így a minta pszichoszexuális szempontból azonos korcsoportba esik.

Részesültél-e általános iskolában szexuális felvilágosításban?

A válaszadók 65,6 %-a részesült általános iskolai szexuális felvilágosításban. Ez az országos 75%-os átlagérték alatt helyezkedik el. [12] A hét magániskolai tanuló mindegyikének tartottak szexuális felvilágosítást. Az alacsony elemszám miatt ez nem reprezentatív, további kutatásban érdemes lehet összehasonlítani a szexuális felvilágosítás helyzetét a magán- és a közoktatási intézményekben.

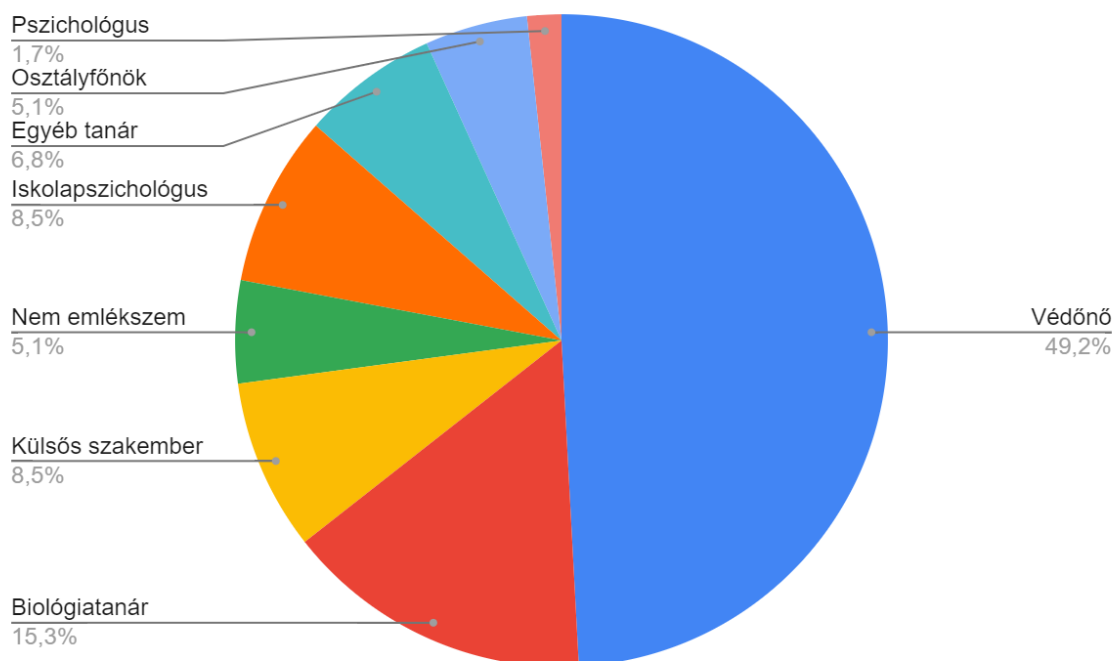
Ki tartotta a szexuális felvilágosítást?

A felvilágosítást végző személyek közel 50 %-a védőnő volt. A 26/1997. (IX. 3.) NM rendelet az iskola-egészségügyi ellátásról meghatározza az iskolai védőnő hatáskörébe tartozó, egészségtanon belüli témáit. [31] Egy védőnő átlagosan két-három iskola védőnői feladatait látja el. A szexuális felvilágosításhoz kapcsolódó feladatok: [32]

„Részvétel az egészségtan oktatásában elsősorban az alábbi témákban:

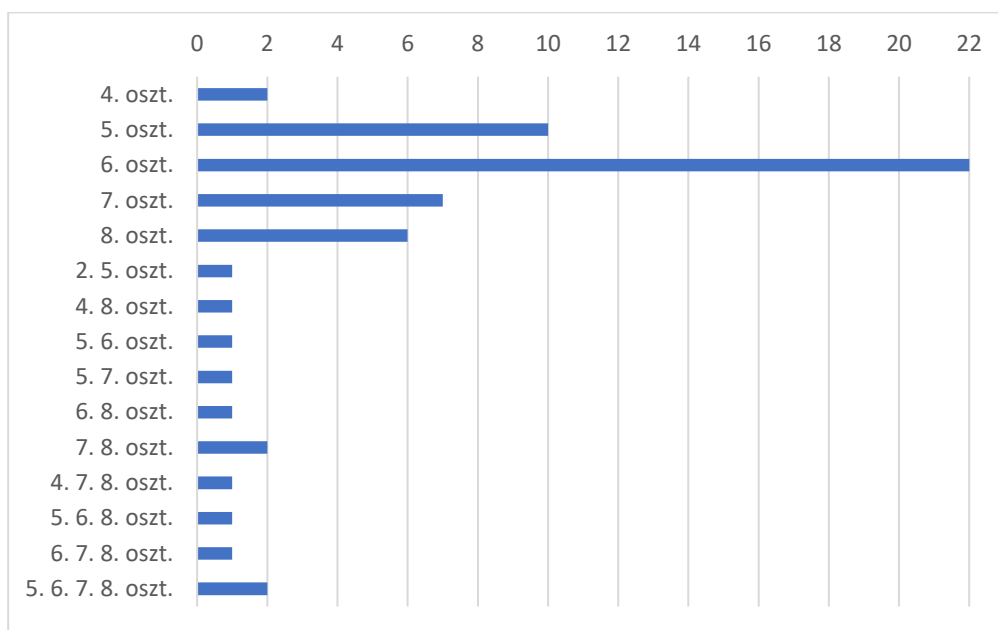
- a) az egészséggel kapcsolatos alapismeretek (személyi higiéné, egészséges életmód, betegápolás, elsősegélynyújtás),
- b) családtervezés, fogamzásgátlás,
- c) szülői szerep, csecsemőgondozás,
- d) önvizsgálattal kapcsolatos ismeretek,
- e) szenvedélybetegségek megelőzése.”

Mint látható, ez jelentősen elmarad mind a NAT, mind a WHO által megfogalmazott céloktól és kulcskompetenciáktól. Tehát a védőnők által tartott szexuális felvilágosítás önmagában semmiképpen sem tekinthető elégségesnek. Mivel a minta harmada egyáltalán nem részesült szexuális felvilágosításban, a másik kétharmad felének pedig védőnő tartotta, már csupán ennek fényében kijelenthető, hogy még legjobb esetben is csak a megkérdezett diákok legfeljebb egyharmada részesülhetett teljesértékű szexuális felvilágosításban.

1. ábra. A szexuális felvilágosítást tartó személy titulusa

Hányadikos voltál, amikor a szexuális felvilágosítás volt?

2. ábra. A szexuális felvilágosítás időzítése. A több osztály azt jelzi, ha több alkalommal is volt.

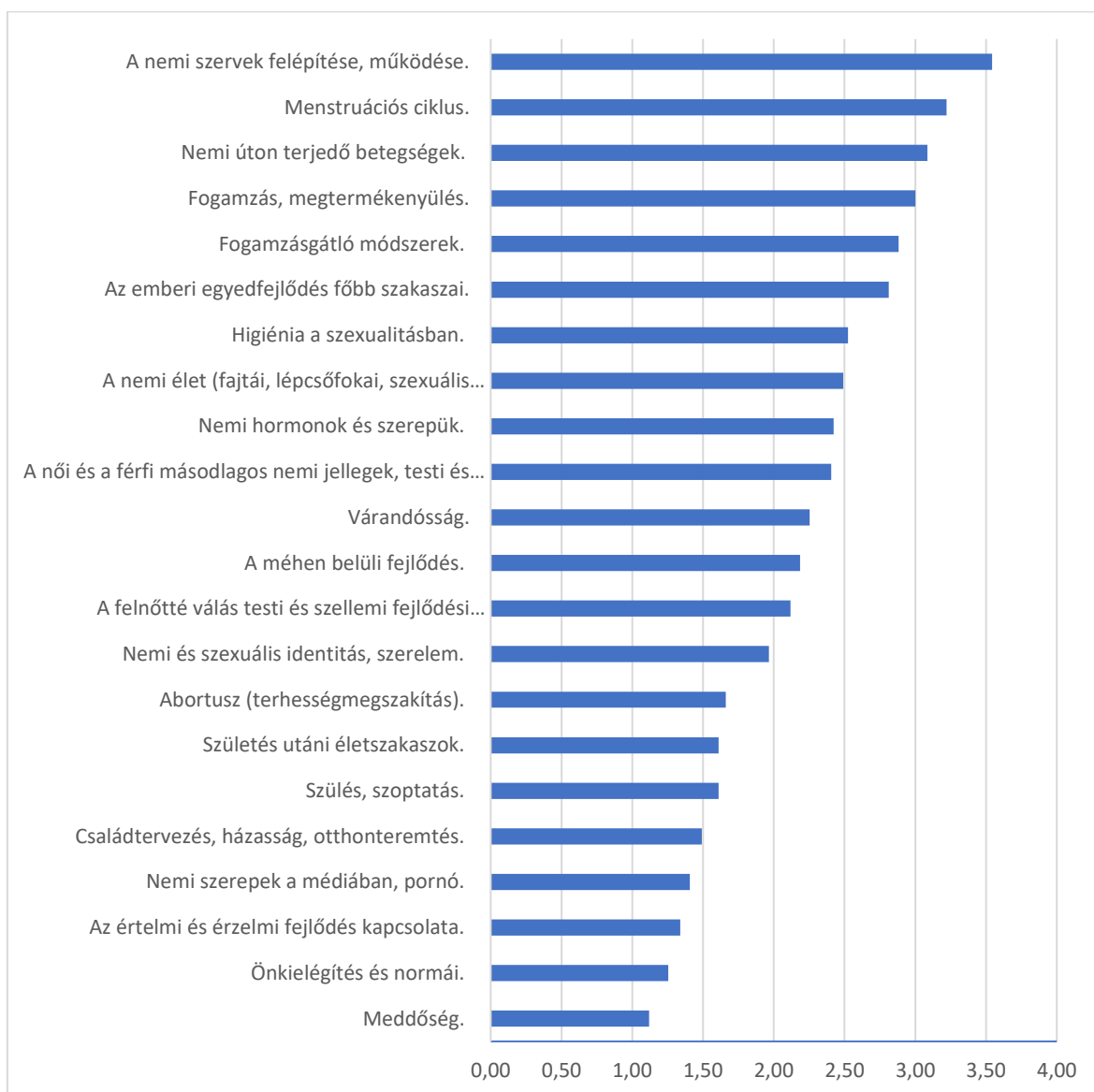
Az ábrából látszik, hogy a legtöbb általános iskolában hatodik osztályban tartanak szexuális felvilágosítást. Nagyjából a diákok felének volt ötödik, hetedik vagy nyolcadik osztályban.

Mindössze négy tanuló találkozott a témával már a pszichoszexuális szempontból kívánatos alsó tagozatban (egy tanuló második, három tanuló negyedik osztályos korában). Később mindegyikük részesült felvilágosításban felső tagozatban is. A teljes minta csupán 13,3 %-ának tartottak több alkalommal is szexuális felvilágosítást, így a legtöbb esetben a diákok nem kapták meg a kellő támogatást a különböző fejlődési szakaszokban felmerülő problémáikhoz.

Létesítettél már szexuális kapcsolatot a szexuális felvilágosítás előtt?

A válaszadók közül két diák létesített szexuális kapcsolatot a felvilágosítás előtt. Mindketten fiúk és a hatodik osztályban részesültek felvilágosításban. Bár ez a válaszadók kis hányada, ez is indokolja, hogy nem elég a felső tagozatban megkezdeni a szexuális felvilágosítást.

Milyen mértékben eset szó az adott témáról?

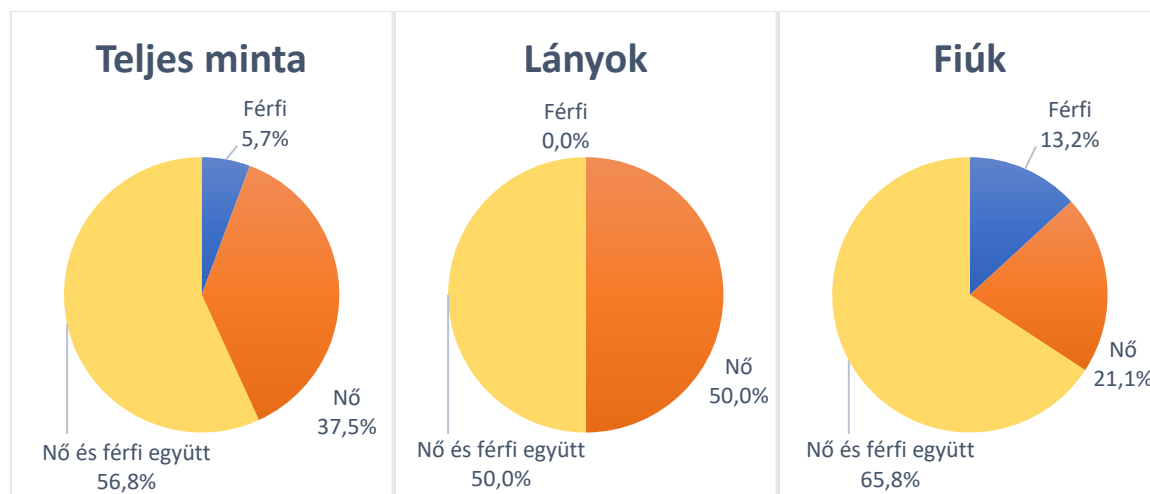
3. ábra. Az egyes témák átlagos jelenléte a felvilágosítások során

A szexuális felvilágosítások során a tanulók a legtöbb információt (3-as érték és felett) a nemi szervekről, a menstruációs ciklusról, a nemi betegségekről és a megtermékenyülésről kapták. Észrevehető az átfedés a védőnőkhöz tartozó területekkel. Ezzel szemben a tanulók nem kaptak érdemi tájékoztatást (1,5-ös érték alatt) a meddőség, az önkielégítés, az értelmi és érzelmi fejlődés kapcsolata, a nemi szerepek a médiában, a pornó és a családtervezés témakörökben.

Milyen nemű tartotta a szexuális felvilágosítást?

A szexuális felvilágosítások 91,5 %-át nő, 3,4 %-át férfi és 5,1%-át nő és férfi együtt tartotta. Az eredmény nem meglepő, hiszen a védőnők és a pedagógusok nagyrésze nő. [33]

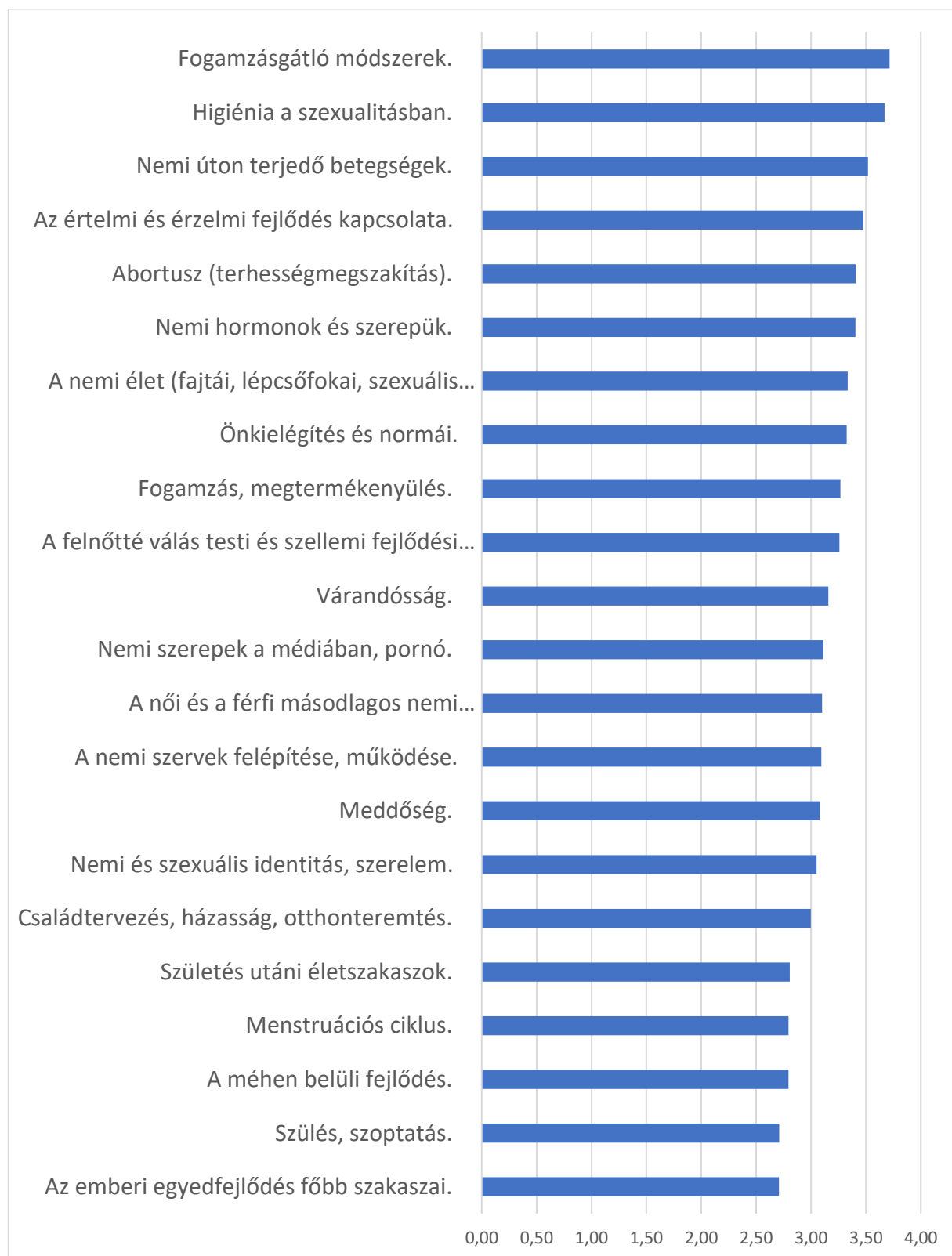
Kit szeretnél, ha tartaná a szexuális felvilágosítást?

4. ábra. A felvilágosítást végző neme ideális esetben a diákok szerint

A megkérdezett diákok több, mint fele örülne, ha nő és férfi együtt tartaná a szexuális felvilágosítást. Az arányok változnak, ha ezt nemek szerint nézzük: a lányok 50-50% arányban szeretnék női előadót, illetve két különböző nemű előadót. Csak férfi előadónak egyikük sem örülne. A fiúk 65,8 %-a szeretne vegyes nemű előadót, 21,1 %-ban nőit és legkevésbé, 13,2 %-ban férfit. Azok a tanulók, akiknek nem volt szexuális felvilágosításuk, ott is a vegyes nemű előadókat részesítették előnyben, de itt a fiúk nem szeretnék férfi előadót. A nők körében viszont megnőtt a vegyes neműek iránti igény, 58,8%-ra. A két nembináris diák is két különböző nemű előadót szeretne.

A huszontét témakörön belül mennyire érdekli a diákokat az adott téma szexuális felvilágosítás során?

5. ábra. Az egyes témák átlaga az iránta mutatott érdeklődés után.

A tanulók által legfontosabbnak meghatározott témák a fogamzásgátló módszerek, a higiénia a szexualitásban és a nemi úton terjedő betegségek. A 3,30 átlag feletti nyolc témát fogom 3 negyvenöt perces órában kidolgozni a tanulók számára, a hasonló tartalmakat egy tanórába csoportosítva. Az ábrából az is kiderül, hogy az emberi egyedfejlődés a szülés a méhen belüli fejlődés és a menstruációs ciklus az, amit a tanulók a legkevésbé fontosnak találtak, amiről nem szeretnének már annyit hallani. A tankönyvek anyagában felelhető téma tartalom nagy részét lefedi az, amit a tanulók a legkevésbé tartanak fontosnak a szexuális felvilágosításban. Érthető, hogy a tankönyvek által tárgyalt témákról a tanulók kevésbé akarnak hallani. Az összes témát 2,5 átlag felé értékelték, a legkisebb értékű téma is 2,71 átlagú.

A tanulók számára melyek a legfontosabb témakörök a szexuális felvilágosítás témájában?

	<i>teljes</i>	<i>lányok</i>	<i>fiúk</i>	<i>felvil.</i>
A felnőtté válás testi és szellemi fejlődési folyamatának főbb jellemzői.	3,26	3,72	3,08	0,40
A méhen belüli fejlődés.	2,79	3,36	2,45	0,28
A nemi élet (fajtái, lépcsőfokai, szexuális viselkedéssel kapcsolatos normák).	3,33	3,62	3,21	-0,19
A nemi szervek felépítése, működése.	3,09	3,28	3,11	-0,15
A női és a férfi másodlagos nemi jelek, testi és lelki különbségek megismerése.	3,10	3,52	2,84	-0,03
Abortusz (terhességmegszakítás).	3,41	3,92	3,13	0,24
Az emberi egyedfejlődés főbb szakaszai.	2,71	3,10	2,55	0,21
Az értelmi és érzelmi fejlődés kapcsolata.	3,48	4,04	3,24	0,61
Családtervezés, házasság, otthonteremtés.	3,00	3,26	3,13	0,51
Fogamzás, megtermékenyülés.	3,27	3,48	3,29	0,08
Fogamzásgátló módszerek.	3,72	3,98	3,76	0,06
Higiénia a szexualitásban.	3,67	4,10	3,53	0,25
Meddőség.	3,08	3,76	2,68	0,62
Menstruációs ciklus.	2,79	3,30	2,45	0,28
Nemi és szexuális identitás, szerelem.	3,05	3,40	2,84	0,10
Nemi hormonok és szerepük.	3,40	3,74	3,29	0,01
Nemi szerepek a médiában, pornó.	3,11	3,04	3,45	-0,12
Nemi úton terjedő betegségek.	3,52	3,86	3,45	0,18
Önkielégítés és normái.	3,32	3,52	3,37	-0,04
Szülés, szoptatás.	2,71	3,36	2,24	0,45
Születés utáni életszakaszok.	2,80	3,44	2,45	0,70
Várandósság.	3,16	3,58	3,03	0,43

3. táblázat. A tanulók számára legfontosabb témakörök különböző szempontok szerint.

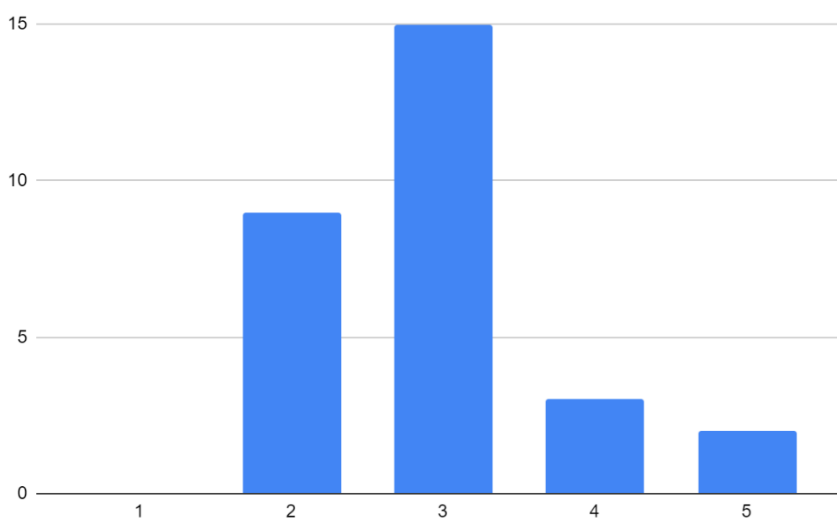
A táblázat értelmezése: az első oszlop az összes diák értékelésének átlagát mutatja. A második és harmadik ugyanez nemekre bontva. Az utolsó oszlopban található értékek az általános iskolai felvilágosításban részesült és abban nem részesült diákok csoportja közötti különbséget mutatja, a két csoport átlagának különbségével. A pozitív szám azt jelenti, hogy akinek volt szexuális felvilágosítása, azt mennyivel jobban érdekli az adott téma (negatív szám esetén a felvilágosításban nem részesültek hallanának szívesebben az adott témáról). Azok a tanulók, akiknek nem volt szexuális felvilágosításuk, kevésbé tartották fontosnak azokat a témákat, amiket a tankönyvek is tárgyalnak (például *szülés utáni életszakaszok*). A három témakör, amit mindkét csoport ugyanannyira tart fontosnak (0,1 alatti eltérés) az a *nemi hormonok és szerepük, a női és a férfi másodlagos nemi jellegek, testi és lelki különbségek megismerése, az önkielégítés és normái, a fogamzásgátló módszerek és a fogamzás, megtermékenyülés* témakörök. A legnagyobb eltérés (0,5 fölötti eltérés) a *születés utáni életszakaszok, a meddőség, az értelmi és érzelmi fejlődés kapcsolata és a családtervezés, házasság, otthonteremtés* témák esetén volt. Általánosságban megfogalmazható, hogy akinek már része volt korábban szexuális felvilágosításban, az tudatosabb a témában, annak ellenére is jobban érdeklődik az egyes témakörök iránt, hogy már részben ismeri őket (átlagosan 0,22-vel nagyobb értékeket adtak meg).

A legfontosabb témakörök nemek szerinti szétbontásából az látszik, hogy a lányok minden témakört fontosabbnak ítélték meg, mint a fiúk, kivéve a *nemi szerepek a médiában és a pornó* témakörét.

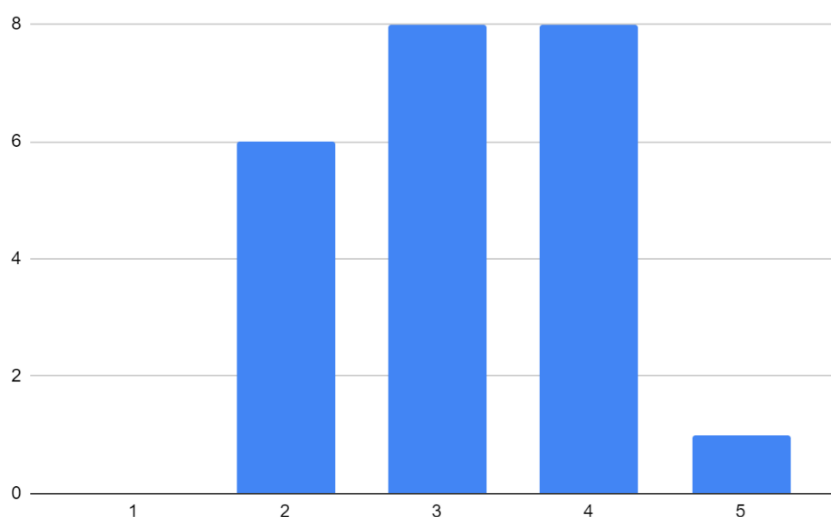
5.2. Utólagos kérdőív

Az első szexuális felvilágosítás órán 29 tanuló vett részt, a másodikon 23. Minden diák közvetlenül az óra után töltötte ki a kérdőívet. Az egyes szempontokat 1 és 5 között értékelték (1: egyáltalán nem, 5: teljesen).

Mennyire volt interaktív az óra?

6. ábra. Első óra – interaktivitás

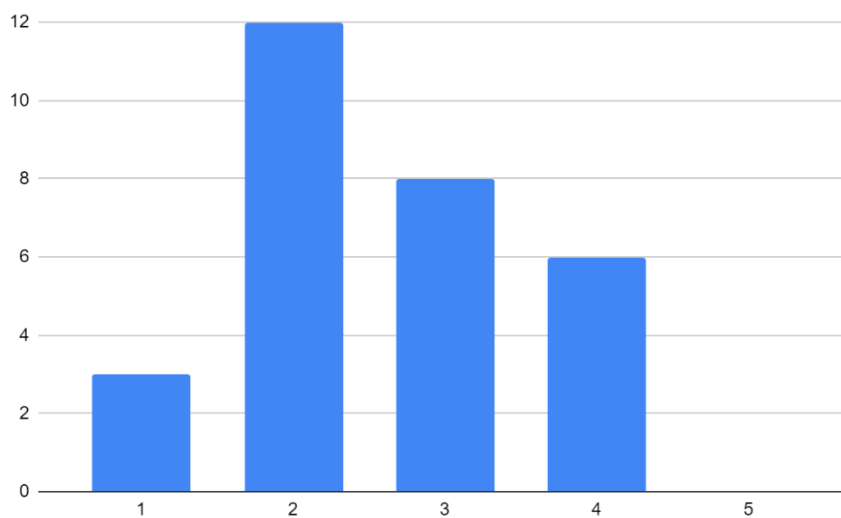

7. ábra. Második óra – interaktivitás

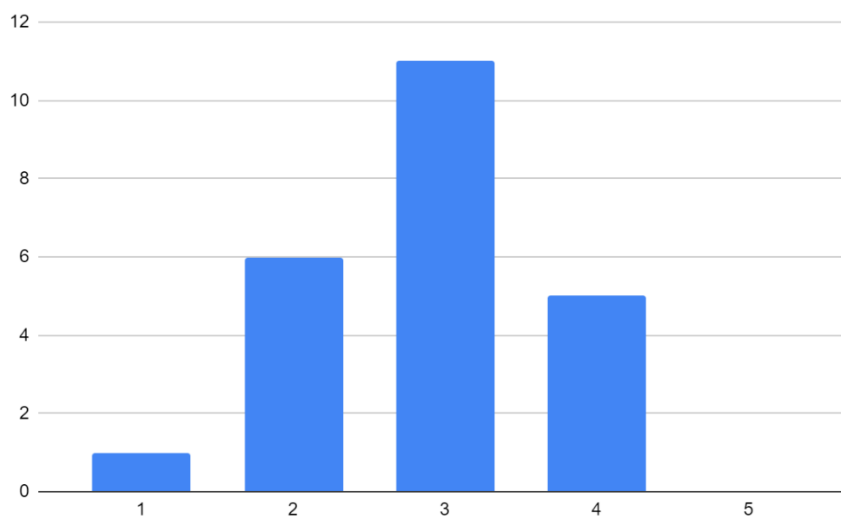
Jól látszik, hogy az első órát a tanulók nem tartották annyira interaktívnek. Ezért az óra végén lévő kérdések és válaszok blokkot szétszítottam a nagyobb szegmensek végeire, több kisebb kérdező blokká formálva. Ezáltal a diákok szerint is látványosan interaktívabbá vált az óra. Az első órán 2,93 míg a másodikon 3,17 átlagra értékelték a tanulók az interaktivitást.

Mennyire voltak újak az elhangzott ismeretek?

Az első óra ismeretanyagának újszerűségét átlagosan 2,59-re, a másodikét 2,87-re értékelték a tanulók.

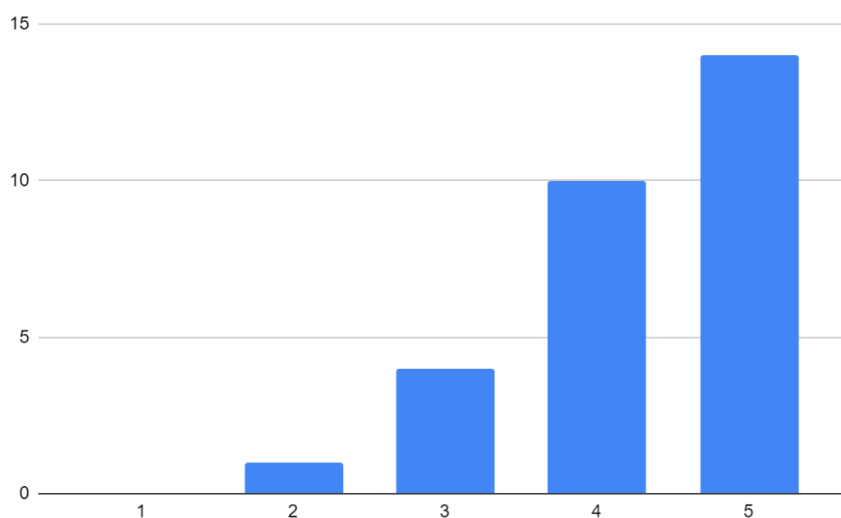

8. ábra. Első óra – újszerűség

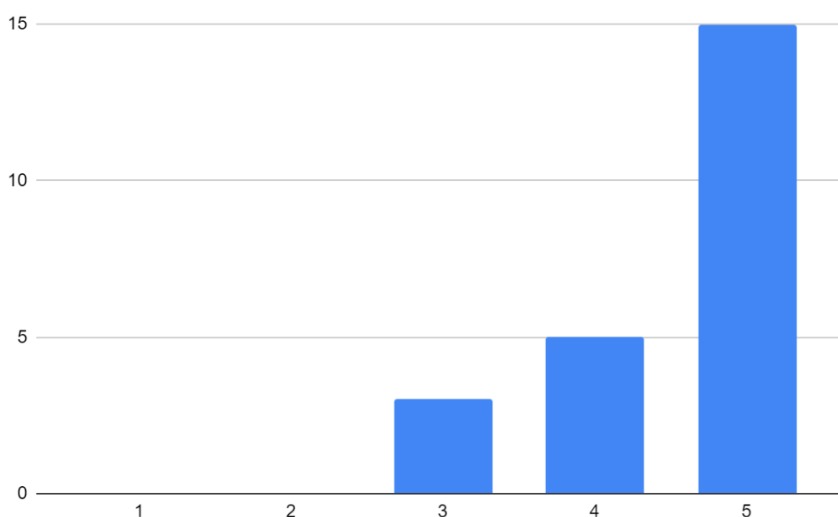

9. ábra. Második óra – újszerűség

Mennyire voltál megelégedve az egyes témakörök ismertetésével?

10. ábra. Első óra – fogamzásgátlás témakör

11. ábra. Második óra – fogamzásgátlás témakör

A második óra tanulói sokkal elégedettebbek voltak a fogamzásgátlás témakörével a sűrűbb kérdezési lehetőséggel és a kinyomtatott segédanyag kiosztásával. Az elő órán 4,28-as átlagra voltak megelégedve a diákok a témával, míg a másodikon 4,52-re értékelték ugyanezt. A tanulók szövegesen is értékelhették a felvilágosításon elhangzó témákat.

Néhány meglátás a fogamzásgátlásról a diákok részéről az első órával kapcsolatban:

„Hasznos, de még hasznosabb lenne, ha a fogamzásgátló módszerekről kapnánk egy összefoglaló táblázatot”

„Az egyes módszereket/eszközöket lehetne jobban ismertetni.”

„Tartalmas, jól összeszedett tanóra volt, 10/10”

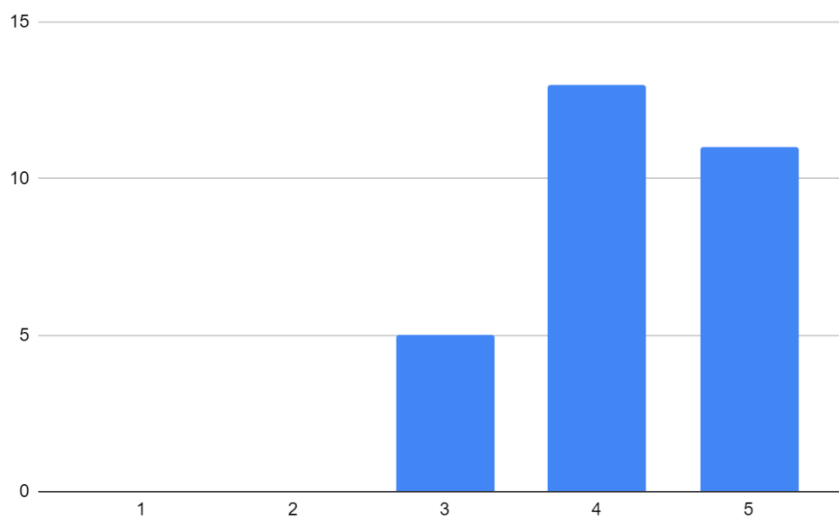
A második órán a tanulók kaptak kinyomtatott információs füzetet a jobb átláthatóság és a jobb tudásátadás érdekében. A tapasztalatok beépítésének köszönhetően a szöveges visszajelzésekben is tükröződik a javulás:

„*Informatív jól felépített volt.*”

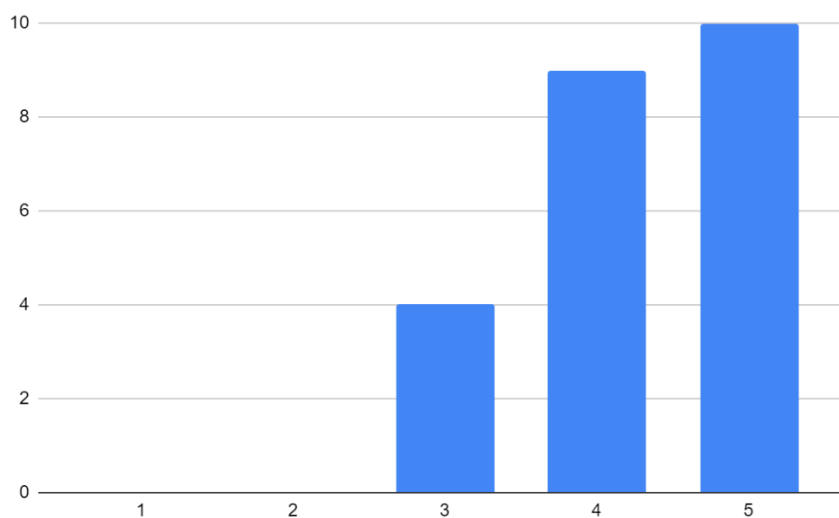
„*Szerintem széleskörű és érthető volt többet hallottam volna a mellékhatásokról.*”

„*Elég sok új információval szolgált az óra es hasznos dolgokat tudtam meg*”

„*Alaposan lefedte az opciókat és bemutatta a működésüket.*”

12. ábra. Első óra – higiénia témakör

13. ábra. Második óra – higiénia témakör

A tanulók a segédanyag kiadásával és a több kérdező blokk beiktatásával kis mértékben elégedettebbek voltak. A két óra közti eltérés 0,05. Ez az érték alacsonyabb a fogamzásgátlás

témakörénél tapasztalt különbségnél. A második órán a tanulók sokkal többet kérdeztek, ezért nem volt olyan sok idő a higiénia témakörre, de még így is jobbra értékelték.

A szexuális higiénia témakörben az első órán érkezett észrevételek a tanulóktól:

„Tudatában voltam az elhangzottaknak.”

„Érdekes kicsit maximalista hozzáállással, de jól el volt mondva.”

A második órán kicsit korrigáltam az anyagot az elhangzottak és a tanulók észrevétele alapján.

„Szerintem széleskörű és érthető volt nem volt nagyon szó, a betegségekről és szaporodásukról.” (Megj.: A betegségek egy másik blokkhoz tartozik, de ezt az észrevételt kivéve csak pozitív visszajelzés jött a második óra megtartása után.)

„Nem tudtam hogy ilyen gyakran érdemes higiéniaira figyelni a szexuális tevékenység során.”

Milyen meglepedettségi eltérés van a két óra között?

Legjobban a szöveges értékelésekből látszik, hogy az első órán tapasztalt negatív kritikák kijavításával és a kinyomtatott segédlet kiosztásával jobba, érthetőbbé és átláthatóbbá sikerült tenni a tanórát.

5.3. Interjúk

Először három felsős osztályfőnökkel készítettem interjút, akik több mint 5 éve tanítanak az iskolában és 40 év feletti. Két férfi és egy nő volt köztük.

Mennyire tartod fontosnak a szexuális felvilágosítást?

Mindegyik pedagógus nagyon fontosnak tartja a témát. Az egyikük kiemelte, hogy az internet torzító hatásai miatt kiemelkedő az iskola szerepe is, hogy a gyerekek a helyén tudják kezelni a szexualitást.

Hogyan képzeled el az ideális szexuális felvilágosítást?

Az interjúk alapján a pedagógusok a véleménye, hogy ezt egy külsős szakemberre érdemes bízni, aki a témában kompetens személy és korban közelebb áll a gyerekekhez, szemben az idős kollégákkal. Volt, aki szerint egy tematikus nap keretein belül tartott foglalkozás során kellene megvalósulnia a szexuális felvilágosításnak.

Hány tanórát szánnál a szexuális felvilágosításra?

A pedagógusok egybehangzóan a három tanórát határozták meg elegendőnek a téma bemutatására. A megkérdezett tanárok közül egy pedagógus – aki biológianár –

foglalkozik a témával a tanóra keretein belül ötödik és nyolcadik osztályban. Ő sem tartja magát kompetensnek a témában, de fontosnak tartja, hogy legalább általa eljusson a gyerekekhez megbízható információ. A többi tanár egyáltalán nem tart szexuális felvilágosítást, az osztályfőnöki órákon sem, mert nem tartják magukat kompetensnek a témában. Egyikük kijelentette, hogy ő semmiképpen sem szeretné, ha ez előkerülne az óráján. Ez kissé ellentmondásos, hiszen pont ő emelte ki, hogy „*a kerettanterv ajánlása alapján az osztályfőnöki órák egyharmadát az egészséges nevelés kellene, hogy kitöltse, amibe bele kéne férnie a három szexuális felvilágosító órának*”. Viszont nem szokott külsős embert hívni, hogy ez megvalósulhasson.

Kinek a feladatának tartod a szexuális felvilágosítást?

A pedagógusok szerint a szülő feladata a szexuális felvilágosítás és csak utána az iskolaé. De mindegyik pedagógus megjegyezte, hogy a szülőktől ezt általában nem kapják meg a gyerekek, vagy nem megfelelő, gyakran rossz tájékoztatást kapnak. Minden pedagógus kitért a cigány gyerekek más szocializációs környezetéből hozott normáira és hogy a kulturális különbségek miatt nehezebb a gyerekeknek erről a témáról beszélni.

Hány éves korban szükséges elkezdni a szexuális felvilágosítást?

Ez a kérdés volt a legmegosztóbb a pedagógusok körében. Egyesek szerint már kisiskolás korban szükség lenne a felvilágosító órákra, mások viszont csak nyolcadik osztályos korban tartják csak szükségnek a felvilágosítást. Mindegyik tanár szavaiból az vehető ki, hogy ne legyen túl korán, óvatosan kell kiskorban stb. Egyértelműen él bennük is az a tévhit, hogy ha a szexuális felvilágosítást fiatal korban kezdik el, akkor a tanulók hamarabb fognak nemi életet élni, szexuális kapcsolatokat kialakítani. A kutatási eredmények azonban azt mutatják, hogy a felvilágosítás ideje nem befolyásolja a szexuális kapcsolat kialakulását. [34] A korai, megfelelő ismeretek hiányában folytatott szexuális élet viszont egyértelműen rossz hatással van a gyerekek fejlődésére.

Az intézményvezetőnek ugyanazokat a kérdéseket tettem fel. Ő vetette fel az interjúk ötletét, amikor a szakdolgozatom témájáról beszélgettem vele és ő ajánlotta.

Az iskolában milyen formában valósul meg a szexuális felvilágosítás?

A természettudomány és a biológia tantárgy keretein belül valósul meg a tanulók szexuális felvilágosítása. Régebben az egészséghet során az iskolai védőnő előadásán bővebben is hallhattak a gyerekek a témáról, de ez már megszűnt.

Mennyire tartod fontosnak a szexuális felvilágosítást?

Az igazgató kiemelte, hogy azért is találja nagyon fontosnak a szexuális felvilágosítást, mert a tanulók nagy hányada roma származású és a cigány tradíciók miatt a családalapítást helyezik minden elé, ezért az iskolában fontos, hogy a megfelelő tájékoztatást megkapják.

Hány tanórát szánnál a szexuális felvilágosításra?

Az igazgató elmondása szerint a tanóráknál hatékonyabb, ha blokkokban, projekt keretein belül, például az egészségét alakalmával esik szó a szexuális felvilágosításról.

Kinek a feladatának tartod a szexuális felvilágosítást?

Ő is elsősorban a család feladataként határozta meg a szexuális felvilágosítást és csak utána az iskoláénak.

Hány éves korban szükséges elkezdni a szexuális felvilágosítást?

Az igazgató véleménye szerint már óvodáskorban fontos lenne a szexuális nevelés. Az óvodai nevelés országos alapprogramja azonban nem foglalja magába a szexuális nevelést, így ebben a korban csak a szülő feladata lenne a szexuális nevelés. [35] Mivel majdnem minden roma nagycsaládban nő fel, a családban biztosan születik testvér/unokatestvér és kíváncsi, hogy honnan jön a baba. Ezt a megfelelő szexuális neveléssel lehet kielégíteni a kisgyermekkorban. Az igazgató említett egy általam is ismert gyermekkönyvet. *Marie-Claude Monchaux: A sehány éves kislány* című könyve gyönyörű illusztrációkkal mutatja be egy magzat fejlődését.

Az iskola vezetője és a pedagógusok véleménye hasonló. A legnagyobb eltérés abban volt, hogy a tanárok három tanóra során tartják kívánatosnak a szexuális felvilágosítást, míg a vezetőség inkább blokkokban és projekteken gondolkodik.

6. Óratervek

A diákok válaszai alapján 3 negyvenöt perces órát állítottam össze a nyolc legfontosabbnak tartott témakörből. Ezeket úgy osztottam három részre, hogy a hasonló témákat raktam össze úgy, hogy a nagyobb anyagot felölelő témák lehetőleg ne kerüljenek egy órára. Azt vettem még fontos szempontnak, hogy a fogamzásgátlás és az abortusz ne egy óra anyagába kerüljön, hogy minél jobban elkülönüljön ez a két fogalom, hiszen még a mai napig tévhitként sokan egy kalap alá veszik ezt a két témakört és helytelenül az állítják, hogy az abortusz is egyfajta drasztikus fogamzásgátlási módszer. [36] Az órák nem szükségszerűen kell, hogy egymást kövessék, akár önálló egységekként is megállják a helyüket.

A *fogamzásgátlás* és a *higiénia* témakört raktam az első órára. A második óra a *nemi élet, önkielégítés, nemi betegségek* témákat foglalja magában (a nemi élet és az önkielégítés szoros kapcsolatuk miatt kerültek egy órára). A harmadik óra anyagába az *értelmi érzelmi fejlődés* és a *hormonok* kerültek. Az abortuszt nem szerettem volna az első óra anyagába rakni és a nemi betegségekkel sem lett volna szerencsés negyedik témakörnek berakni, ezért ez is ide került. Ez abból a szempontból is szerencsés, hogy az abortusz lelki megterheléséről és a túl korai terhesség kihívásairól is szót lehet ejteni.

A frontális órátípus a legkényelmesebb a tudásanyag átadására, de a diákok figyelmét kevésbé köti le. Minden órán teret engedtem a tanulók számára az interaktív felszólalásra vagy a csoportos munkára. A tanulók, akik nem szoktak hozzá, hogy erről az amúgy is tabu témáról kell beszélniük, zavarban érezhetik magukat. A feszült hangulatot érdemes oldani különböző módszerekkel (akár tanári vagy tanulói poénos megnyilvánulásokkal), de nagyon kell vigyázni és monitorozni az eseményeket, hogy senkit ne bántsanak meg a diákok. Az izléstelenséget és a személyeskedést kerüljük az órán és aktívan előzzük meg.

Az első alkalommal a kényes téma miatt, hogy a tanulók ne sérüljenek és hogy egy biztonságos környezetet biztosítsunk mindenkinek, szabályokat hozunk létre.

A szabályok:

- Jelentkezz és várd meg, amíg felszólítanak!
- Ne zavard azt, aki beszél!
- Figyelj oda a társadra!
- Nincs rossz kérdés és nincs rossz válasz!
- Tedd el a mobiltelefonodat, csak ha feladatot kell vele csinálni, akkor vedd elő!

A szabályokat maradéktalanul tartassuk be, következetesen, hogy a tanulók betartsák és figyeljenek a betartásukra – akkor is, ha ez más órákon nem számít alapvetésnek. A szabályokat el kell magyarázni a diákoknak, hogy megértsék, ezek az ő érdeküket szolgálják. A szabályokon közösen alakítani is lehet, ha a diákoknak igénye van rá, vagy más szabályok jobban illenek egy adott osztályhoz, mást tartanak a tanulók fontosnak.

Az középiskolás óratervek átalakíthatók általános iskolában is alkalmazható szexuális felvilágosítás óratervekké, ha a nehezebb (absztrakt fogalmak, gondolatok) és az életkornak nem megfelelő részeket kivesszük.

1. Óraterv

Tantárgy: Biológia és egészségtan

Iskola típusa: Középiskola

Osztály: 9-12 évfolyam

Korosztály: 14-19 év

Az óra témája: Fogamzásgátlás, intim higiénia

Az óra cél- és feladatrendszere: Az óra célja, hogy a tanulók átfogó tudást szerezzenek a fogamzásgátló módszerekről, azok védekezési hatékonyságáról és használatáról, beszerzési módjáról, a különböző mellékhatásokról. Átbeszélésre kerülnek a módszerek előnyei, hátrányai és a különböző fogamzásgátló eszközök anyagi vonzatai.

Az óra célja továbbá, hogy a tanulók az intim- és a szexuális aktust követő higiénia fontosságáról is tudást szerezzenek.

A fejlesztendő attitűd: A tanulók legyenek tisztában azzal, hogy mindkét fél felelős feladata a védekezés. Legyenek tisztában a saját korlátjaikkal és a saját döntéseikkel. Tiszteljék a partner döntéseit és korlátait. Az intim higiénia fontossága saját és partnerünk érdekében. A nemi aktust követő tisztálkodásra való odafigyelés kialakítása.

Képességek: A tanulók képesek kiállni a döntésük mellett. Tudnak orvosi segítséget kérni a fogamzásgátló módszerek kiválasztásában. A saját igényeiket figyelembe véve meg tudják találni a számukra legmegfelelőbb fogamzásgátlási módszereket. A megfelelő intim-mosakodó kiválasztása. Képes mérlegelni az egészséges fehérmű és a divat között.

Tanítandó ismeretek (fogalmak, összefüggések stb.): Fogamzásgátló módszerek, pearl-index, nemi szervek váladékai és pH-juk.

Elérendő fejlesztési szint: Önálló felelős felnőtté nevelés.

A szociális képességek fejlesztése: A társ tisztelete, önmagunk tisztelete.

Az óra didaktikai feladatai: Biztos tudás megszerzése a mindennapi életbe ültetett gyakorlattal. A hosszútávú biztonságos védekezés kialakítása és a mindennapos higiénia elsajátítása.

Tantárgyi kapcsolatok: biológia

Álltalanos iskolai óraterv változtatásai:

A fogamzásgátló módszerek nem ennyire részletes ismertetésével és a gumióvszer, mint hatékony, könnyen beszerezhető és a nemi betegségek ellen is védő fogamzásgátló módszer ismertetése.

Időkeret	Az óra menete	Nevelési-oktatási stratégia		
		Módszerek	Tanulói munkaformák	Eszközök
0-5	Bemutakozás, a szabályok lefektetése.	Frontális	Aktív figyelés	Tábla
5-7	Téma bevezetése, szexuális kapcsolat. A nemet mondás fontossága, hova fordulhat segítségért a diák, ha úgy érzi, bántalmazó kapcsolatban	Frontális	Aktív figyelés	Tábla
7-10	Hogyan válasszák ki a számukra megfelelő fogamzásgátlási módszert. A gyermek-nőgyógyász feladata és fontossága. Az urológiai vizsgálatok fontossága.	Frontális	Aktív figyelés	
10-13	Milyen fogamzásgátló módszereket ismernek a diákok.	Egyéni feladat	Egyéni feladat a mobiltelefon segítségével	Tábla, projektor, mobiltelefon
13-30	A fogamzásgátló módszerek tárgyalása. Hormonális fogamzásgátló-szerek. Hormonmentes fogamzásgátló-szerek.	Frontális	Figyelés, a táblázat tanulmányozása	Tábla, táblázat
30-32	Kérdések feltevése és megválaszolása.	Diákok kérdéseinek megválaszolása	Kérdésfeltevés	

32-42	A szexuális higiénia. A tisztálkodás fontossága a nőknél és a férfiaknál. A megfelelő fehérnemű használata nőknél és férfiaknál. A menstruáció alatti higiéniai szabályok. A nemi aktus utáni tisztálkodás fontossága.	Frontális	Figyelés	Tábla
42-45	Kérdések feltevése és megválaszolása.	Diákok kérdéseinek megválaszolása.	Kérdésfeltevés	

4. táblázat. Első óraterv.

2. Óraterv

Az óra témája: Önkielégítés, a nemi élet, nemi betegségek

Az óra cél- és feladatrendszere: Cél, hogy a szexuális téma ne számítson tabutémának a tanulók körében. A nemi élet fajtáinak, lépcsőfokainak megismerése. A szexuális viselkedéssel kapcsolatos normák elsajátítása. A társadalom és a szexualitás szerepének ismerete. Az önkielégítés célja és normáinak ismerete. A pornográf tartalmak helyes kezelése. Nemi betegségek, tüneteik és a kezelésük. A felelős gondolkodás kialakítása a partnerváltás során.

Fejlesztendő attitűdök: A tanulók tisztában legyenek azzal, hogy mindkét fél tisztelete és kölcsönös beleegyezése szükséges a szexuális aktus létrejöttéhez. Legyenek tisztában a saját korlátjaikkal és a döntéseik következményeivel. Tiszteljék a partner döntéseit és korlátait. Felelősség a partner iránt. Felelős szexuális kapcsolat kezdeményezése. Felelős gondolkodás kialakítása a saját és partner egészségéről. A szexuális visszaélések felismerése, segítségkérés. Törvények ismerete a szexuális témában.

Képességek: A tanulók képesek kiállni a döntésük mellett. Orvosi segítség kérése, ha betegség tüneteit tapasztalják magukon. Szexuális és nemi identitás, másság elfogadása. Különbséget tudnak tenni a pornográfia és a reális szexuális aktus között.

Tanítandó ismeretek (fogalmak, összefüggések stb.): STI, HIV/AIDS

Az elérendő fejlesztési szint: Önálló felelős felnőtté nevelés

A szociális képességek fejlesztése: A társ tisztelete, saját maga tisztelete. Felelősség vállalás a partnerért.

Az óra didaktikai feladatai: Biztos tudás megszerzése a mindennapi életbe ültetett. Az egészséges szexuális viselkedés kialakítása.

Általános iskolai óratervezési változtatásai:

A nemi élet fajtáinak kevésbé részletes tárgyalása, hangsúly fektetése arra, hogy nem minden esetben kell megélni a nemi vágyat. A vaginális közösülésen kívül máshogyan is meg lehet élni a nemi vágyat. A nemi betegségeket sosem szabad elrettentés céljából említeni, semmilyen korosztály számára, ehelyett reális veszélyként kell kezelni.

Időkeret	Az óra menete	Nevelési-oktatási stratégia		
		Módszerek	Tanulói munkaformák	Eszközök
0-2	Szinonimák felírása táblára a nemi aktusra. *	Osztályszintű munka	Táblára írás	Tábla
2-5	Téma bevezetése, szexuális kapcsolat. A szexualitás az élet természetes és egészséges része.	Frontális	Aktív figyelés	Tábla
5-10	Az önkielégítés a nemi élet egyik természetes módja. Pornográfia.		Aktív figyelés	Tábla
10-11	Kérdések feltevése és megválaszolása.	Diákok kérdéseinek megválaszolása	Kérdésfeltevés	

11-21	Szexuális fantáziák. Együttes szexuális viselkedés. Emberi szexuális reagálás. Szexuális visszaélések. Szexualitás és társadalom. Szexualitás és törvénykezés.		Aktív figyelés	Tábla
21-23	Kérdések feltevése és megválaszolása.	Diákok kérdéseinek megválaszolása	Kérdésfeltevés	
23-43	Nemi betegségek. Tüneteik és felismerésük. Teendők betegség esetén. Nemi gondozás. HIV/AIDS.	Frontális	Aktív figyelés	Tábla
43-45	Kérdések feltevése és megválaszolása.	Diákok kérdéseinek megválaszolása	Kérdésfeltevés	

5. táblázat. Második óraterv.

*Minél több tanulót megmozgatva, minél több szó felírása. A sértő szavak és a korrekt kifejezések külön jelölése, a tanulók energiáinak a levezetésére alkalmas ez a módszer, továbbá arra, hogy a témában egy szókinctár kialakuljon, amivel orvoshoz is tud fordulni. Ezt a gyakorlatot Andics Attila, az ELTE Etológia Tanszék oktatója ajánlotta.

3. Óraterv

Az óra témája: Az értelmi és az érzelmi fejlődés kapcsolata, nemi hormonok, abortusz

Az óra cél- és feladatrendszere: Az értelmi és az érzelmi fejlődés kapcsolatának megismerése az emberi fejlődés szakaszaiban, ezek fontossága. A nemi hormonok hatásának megismerése az ember viselkedésére, hatásuk az emberi kapcsolatokon belül, baráti és szerelmi kapcsolatokra egyaránt. A művi terhességmegszakítás ismerete, pszichológiai vonatkozásai és törvényi szabályozása.

Fejlesztendő attitűd: A tanulók legyenek tisztában az ember fejlődésének lélektanával a főbb periódusok során, ezek megjelenése a hétköznapiakban. Ismerjék a szerelem által létrejött érzést és tudják kezelni azt. A serdülőkori hormontúltengés tüneteinek ismerete, kapcsolata érzelmi változásaival. Legyen tisztában azzal, hogy az abortusz egy kockázatos műtét, testileg és lelkileg egyaránt. Szociális képességek fejlesztése: az élet tisztelete

Képességek: Biztonságos kötődés kialakítására való törekvés. Megérti, hogy a nem megfelelő védekezés nem kívánt terhességhez vezethet. Megérti az abortusz kockázatát és veszélyeit. Képes ebben mérlegelni és ész érvek alapján dönteni, tisztában van a lehetőségeivel.

Tanítandó ismeretek (fogalmak, összefüggések stb.): Nemi hormonok, LH és FSH tesztoszteron, GNRH, androszteron, epitesztoszteron, progeszteron, prolaktin, ösztrogén, endorfin, oxitocin, pitocin, pitressin, PEA, dopamin, szerotonin, norepinefrin, feniletilamin, vazopresszin.

Elérendő fejlesztési szint: Önálló felelős felnőtté nevelés

Az óra didaktikai feladatai: Biztos tudás megszerzése és mindennapi életbe ültetése.

Általános iskolai óraterv változtatásai:

A hangsúly az érzelmi intelligencia kialakítására és fejlesztésére kerül. A hormonoknál csak a boldogsághormon, a szerelem hormon, a női és férfi nemi hormonok egyszerű ismertetése.

Időkeret	Az óra menete	Nevelési-oktatási stratégia		
		Módszerek	Tanulói munkaformák	Eszközök
0-5	Emberi fejlődés szakaszai. A táblára egy lineáris skálán bejelölni és felírni.	Osztályszintű csoport munka	Táblára írás	Tábla, kréta
5-15	A fejlődés szakaszainak lélektana.	Frontális	Aktív figyelés	Tábla
15-17	Kérdések feltevése és megválaszolása.	Diákok kérdéseinek megválaszolása	Kérdésfeltevés	
17-30	Hormonok. Nemi hormonok. Szerelémhormonok.	Frontális	Aktív figyelés	Tábla
30-32	Kérdések feltevése és megválaszolása.	Diákok kérdéseinek megválaszolása	Kérdésfeltevés	Tábla
32-42	Abortusz. Törvényi szabályozás.	Frontális	Aktív figyelés	Tábla
42-45	Kérdések feltevése és megválaszolása.	Diákok kérdéseinek megválaszolása	Kérdésfeltevés	

6. táblázat. Harmadik óraterv.

7. Segédanyagok

7.1. Segédanyagok kidolgozása

Az órák anyagához készítettem három kinyomtatható segédletet, amely az órának ad egy keretet, összefoglalást. A tanulók haza tudják vinni és tanulmányozhatják, később előkereshetik (akár online is). A segédlet olyan tudást foglal össze, amely segítséget nyújt a kérdéseikben. Egyszerű személyes nyelvezettel rendelkezik, ami közvetlenül szólítja meg a tanulókat. Fontosnak tartottam, hogy a segédanyag a kruciális tények mellett a további informálódáshoz is segítséget nyújtson. A segédanyagok úgy vannak összeállítva, hogy olyan tanárok is alkalmazni tudják, akik nem érzik magukat kompetensnek a szexuális felvilágosító óra megtartására, esetleg nincs lehetőségük megfelelő külsős előadót hívni. A segédanyag elegendő információt tartalmaz ahhoz, hogy magában is megálja a helyét, a tanóra megtartása nélkül is megadja a legelemibb támogatást a diákoknak. Ezzel olyanok számára is erőfeszítés nélkül eljuttathatók a fontos információk, akiknek nagy szükségük lenne rá, de önhibájukon kívül nem jutnak hozzá. A papíralapú segédlet a szegényebb régiókban is használható, hiszen a hátrányos helyzetűek körében gyakran nem érhető el a vezetékes- vagy a mobilinternet. A mellékletekben a segédanyagok rajzos verziója szerepel (ld. 3. melléklet), mely fekete-fehér nyomtatásra van kialakítva, hogy egyszerű nyomtatóval, költséghatékonyan lehessen sokszorosítani. Ez szebbé és gyermekbarátabbá teszi a formát – törekedtem a komoly anyag érdekesebbé tételére.

A segédanyagokat a szülők is használhatják, hogy ők adják át a tudást a gyermekeiknek. Eszközt kapnak, hogy hova fordulhatnak segítségért, ha gyermeküknek szüksége lesz rá.

7.2. Higiénia

A nemi szervek higiéniája:

- A megfelelő pH-jú tisztálkodószerral való mosakodás elengedhetetlen a nemi szervek természetes egyensúlyának fenntartásához.
- A fanszörzet védi a nemi szervet, te dönts róla.
- Menstruáció alatt rendszeres betét és 4 óránként tamponcsere.
- Tiszta, megfelelő méretű pamut fehérnemű viselése

A szexuális aktust követő tisztálkodás azért fontos, mert a férfi és a női nemi váladékok más pH-val rendelkeznek és felborítják a nemi szervek természetes kémhatását, ami csökkenti a nemi szervek védekezőképességét.

Mi alapján válassz fogamzásgátlási módszert?

Ezeket a szempontokat vedd figyelembe:

- A módszer hatékonysága.
- Menyire kényelmes számodra?
- A módszer visszafordítható-e?
- Mellékhatások.
- Milyen alapbetegségek vannak?
- Életkorodnak megfelel-e?
- Véd-e a nemi betegségektől?
- Mennyibe kerül?
- Partnered véleménye (de a te érveidet helyezd előtérbe).

Fontos a rendszeres orvosi (urológiai és nőgyógyászati) vizsgálat.

Ne feledkezz meg róla!

7.3. A fogamzásgátlás fajtái

<i>Hormonális</i>	<i>Hormonmentes</i>
Fogamzásgátló tabletta 8p* orvos írja fel előzetes vizsgálat után ~3000Ft/hónap sok mellékhatás	Gumióvszer 10p élelmiszerboltban is beszerezhető ~3000Ft/hónap** véd a nemi betegségektől
Hüvelygyűrű 8p orvos írja fel ~5000Ft/hónap 21 napig, 7 nap szünet, kevesebb hormon	Női óvszer 20p védi a szeméremajkakat is ~18.000Ft/hónap véd a nemi betegségektől
Beültethető implantátum 0,1p orvos ülteti be a felkar bőre alá ~150.000FT/ 3év hatékony	Méhszájsapka 8p Orvos állapítja meg a méretet ~20.000Ft/2 év gyakorolni kell a felhelyezését
Fogamzásgátló injekció 0,3p Orvos adja be ~4000Ft/3 hónap nincs menstruáció	Pesszárium 19p Orvos állapítja meg a méretét ~15.000Ft/2 év gyakorolni kell a felhelyezését
Hormontartalmú spirál 0,2p orvos helyezi fel ~75.000Ft/ 5 év gyulladást okozhat a méhben	Spirál 0,8p Orvos helyezi fel ~35.000Ft/3 év gyulladást okozhat a méhben
Hormonos tapasz 8p orvos írja fel ~4000Ft/hónap hetente kell cserélni	Spermicidek 18p Patikában beszerezhető ~3000Ft/hónap sok fajtája létezik
	Naptár módszer 30p Testhőmérséklet figyelése
	Megszakításos közösülés 25p
*Pearl index megmutatja, hogy évente 100 nőből mennyi esik teherbe. ** heti 3 szexuális együttléttel számolva	Méhnyaknyák, méhszáj, testhőmérséklet figyelése 1,8p ~35.000Ft/tanfolyam sok gyakorlás

7. táblázat. Fogamzásgátló módszerek.

7.4. Nemi élet

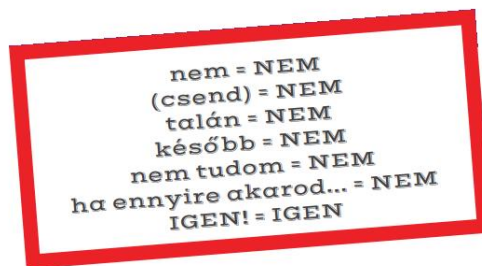
Egy jó kapcsolathoz mi szükséges?

- Kommunikáció
- Tisztelet
- Határok
- Bizalom
- Támogatás

A szexuális zaklatás bűn, nem szabad elviselni és semmilyen módon tolerálni. Egy év szabadságvesztéssel is járhat a zaklatás vétsége.

Egy egészséges nemi közösülés a kölcsönösségen alapul.

Csak az igen jelent igent!

14. ábra. A nem az nem!

7.5. Önkielégítés

Az önkielégítés egy normális magatartás.

A pornófilmekben a szereplők színészek: egy filmforgatás, előre megírt forgatókönyvvel. Nem egy egészséges szexuális közösülés képét mutatja be.

A nemi betegségek leggyakoribb tünetei lehetnek:

- gyulladt hólyagok, kiütések a nemi szervek, a száj vagy a végbél környékén;
- fájdalmas vagy égő érzéssel járó vizeletürítés;
- váladékozó pénisz;
- szokatlan színű, állagú hüvelyi folyás;
- hüvelyi vérzés;
- fájdalmas közösülés;
- gyulladt, megnagyobbodott nyirokcsomók, különösen az ágyéknál;
- alhasi fájdalom;
- láz és kiütések a törzsön, kezeken, lábakon.

Ha valamilyen tünetet észlelsz, akkor merüljön fel benned a nemibetegség lehetősége, minél előbb keress fel egy nemibeteg-gondozót vagy egy bőr- és nemibeteg-gondozót.

Nemibeteg-gondozó minden kórházban található, és beutaló nélkül látogatható (a legtöbb esetben időpont sem szükséges).

Fontos:

- Lehetőleg az aktuális partnerreddel menj el.
- Tajkártya legyen nálad.
- Nemibetegség gyanúja esetén kerüld a szexuális együttlétet.
- Légy őszinte.
- Ne próbáld magadat meggyógyítani, mert fals eredményhez vezet és nehezebb, hosszabb ideig tartó gyógyulást okozhat.
- Az orvos megvizsgál és mintát fog venni. Nem fog rosszallóan rád nézni és elítélni, emiatt ne izgulj.
- Pontosan tartsd be az orvos utasításait.
- Értesítsd a partnere(i)det. Ha nem szeretnéd, ezt kérésre az egészségügyi személyzet megteszi helyetted.

7.6. Értelmi és érzelmi fejlődés

Érzelmi intelligencia 5 eleme.

1. **Öntudat.** Ismerjük fel saját érzelmeinket.
2. **Önkontroll.** Legyünk képesek szabályozni, irányítani a reakciónkat, amit az érzelmeink váltanak ki.
3. **Belső motiváció.** Tudjuk, mi az igazán fontos az életben.
4. **Empátia.** Értsük meg mások érzelmeit.
5. **Szociális készség.** Tudjunk társadalmi kapcsolatokat kiépíteni.

EQ fejlesztése:

Kezeld a negatív érzelmeket!

Kommunikálj asszertívan!

Törekedj a bizalomra!

Gyakorolj empátiát!

Ismerd fel a stresszhelyzeteket!

Tanulj a nehéz helyzetekből!

7.7. Hormonok

A szerelemhormon segíti a:

- Kötődést
- Intimitást
- Gondoskodást

A boldogsághormon mikor termelődik:

- Sport, edzés
- A fájdalom hatására
- Szex: orgazmus hatására
- Csokoládéevés
- Napsütés
- Nevetés, meditáció

7.8. Az abortusz

A hatályos jogszabályok alapján a terhesség a 12. hétig megszakítható, ha:

- a várandós nő egészségét a terhesség súlyosan veszélyezteti;
- az embrió orvosilag valószínűsíthetően súlyosan fogyatékos vagy károsodott;
- a terhesség bűncselekmény (különösen nemi erőszak) következménye;
- az állapotos nő súlyos válsághelyzetben van.

Ahová fordulhatsz:

Védőnő. Ő az első lépés, és segít intézni a továbbiakat.

Abortuszvonal:

+36-30-9825469 telefonon

Hétfőnként 10:00 - 14:00

Szerdánként 14:00 - 18:00

Péntekenként 10:00 - 14:00

www.tasz.hu honlapon

8. Összefoglalás

A kutatásban, általános iskolai tanárok és középiskolai tanulókat kérdeztem meg a szexuális felvilágosítással kapcsolatban.

Kíváncsi voltam, hogy a magyar általános iskolások milyen arányban részesülnek szexuális felvilágosításban és hogy ezeket a felvilágosításokat ki végzi? A 94 megkérdezett középiskolás 65,6 %-a részesült szexuális felvilágosításban, amit a legtöbb esetben a védőnő végezett.

A kutatásom során az volt a fő kérdés, hogy a tanulók számára mely szexuális felvilágosítás témakörök azok, amik a legnagyobb érdeklődést váltják ki a diákokból, amiről a legjobban szeretnének hallani. A felvilágosításban részesült tanulók nagyobb rálátással rendelkeznek azzal kapcsolatban, hogy mely anyagokat tárgyalják a tankönyvek és hogy mely anyagok azok, amelyekről árnyaltabb képet szeretnének kapni. A tanulók azokat a témákat jelölték meg, amelyeket a mindennapi életben is alkalmaznak, használnak, vagy a veszélyeiről

hallani szeretnének. Akkor is, ha már hallottak felvilágosító előadást a témával kapcsolatban. Ilyen téma a fogamzásgátló módszerek, a nemi úton terjedő betegségek, a nemi élet és az abortusz. A kutatásból az is kiderült, hogy a lányok sokkal kíváncsibbak szinte minden témában – huszonkét témából huszonegy jobban érdekelte őket, mint a fiúkat. Ez a médiában bemutatott nemi szerepek és a pornó témakör volt. Ez érthető, hiszen a férfiak teszik ki a pornófogyasztók döntő többségét, így a fiúkban igény van arra, hogy a témából tájékozódjanak és a kérdéseiket megválaszolják.

A tanulók számára legfontosabb témákból óraterveket és segédanyagokat dolgoztam ki, amelyek minden tanár számára használhatóak. A segédletek önálló felvilágosító anyagként is szolgálnak, amelyet a diákok, a tanárok és a szülők is nyugodtan a kezükbe vehetnek. Különösen nagy segítség lehet ez azok számára, akik nem érzik magukat kompetensnek a témában.

Az összeállított órákat kipróbáltam és utólagos kérdőív formájában a diákok elégedettségét is mértem, mely pozitív eredménnyel erősítette meg, hogy a segédanyagok és az óratervek a célnak megfelelnek és használhatóak. A diákok utólagos elégedettségi kérdőíve alapján a kezdetleges órán javítottam és csiszoltam, interaktívabbá tettem, a segédanyagot is ezek segítségével állítottam össze.

A törvényi szabályozások az iskola dolgozóinak engedélyezik a szexuális felvilágosító óra megtartását. Részben a tanárok, különösen az osztályfőnökök feladata az iskola keretein belül a diákok megfelelő informálása. Nem csak a biológiantanárké, hanem minden pedagógusé, aki gyerekekkel foglalkozik, hisz a téma bármikor előjöhethet egy órán vagy a szünetben és ha nem felkészültek a pedagógusok, akkor a diákok máshonnan szerzik be a számukra fontos információt. Így fennál a veszélye, hogy nem hiteles forrásból tájékozódnak és hamis tudás épül ki bennük, tovább erősítve a tévhiteket, veszélyeztetve az egészséges szexualitásuk kialakulását.

A szexuális felvilágosítás hasznosságát és fontosságát számos kutatás támasztja alá, remélem ezekkel az anyagokkal segíték a pedagógusoknak is a szexuális felvilágosítás témakörébe jobban belelátni.

Mellékletek

1. <https://docs.google.com/forms/d/1t6mmRXcJJNbxWIqttUuwDX70Hypnijzg0KvX2R1AT2I/edit>
2. https://docs.google.com/forms/d/1NwDb_C-Tk7AvnPgvhG7AbdSUC-Mmu_b8_4vRKhNdw0/edit
3. https://drive.google.com/drive/folders/1mMkmU_VOxMA4bG4p6WMteunYEG0oBX-v?usp=share_link

Köszönetnyilvánítás

Köszönöm az ELTE TTK Biológiai Intézet Biológiai Szakmódszertani Csoport vezetőjének, Dr. Kriska Györgynek, hogy ilyen türelemmel viseltetett irántam és támogatta a szakdolgozatom témáját. Köszönöm családomnak, hogy kitartottak mellettem, hálával tartozom édesapámnak a természet szeretetéért és a végtelen megértéséért. Akinek a legnagyobb köszönettel tartozom, az a férjem, aki nap mint nap támogatott és biztatott, újra és újra felállított, aki a legnehezebb helyzetekben is mellettem állt, aki miatt tartok ott, ahol tartok, egy szó, mint száz... Köszönöm Andris!

Hivatkozások

- [1] <https://data.worldbank.org/indicator/SP.ADO.TFRT> Utolsó megtekintés 2022.11.27.
- [2] Nadezhda Petrushkina, Olga Kolomietc, Kiss-Tóth Emőke, Rucska Andrea, Vámosné Fazekas Anita, Koppányné Szendrák Mária Ida, K. Plachy Judit: *Tinédzserkori terhesség orvosi és biológiai problémái*. Egészségtudományi Közlemények, 7. kötet, 2. szám, 2017, 28–36. p.
- [3] https://www.antsz.hu/data/cms105370/OSAP_STD_2021_honlapra.pdf Utolsó megtekintés 2022.11.27.
- [4] https://www.antsz.hu/data/cms84785/OSAP_STD_2016_honlapra.pdf Utolsó megtekintés 2022.11.27.
- [5] https://www.antsz.hu/felso_menu/temaink/jarvany/hivaidis/HIV_adatok/HIV_2017 Utolsó megtekintés 2022.11.27.
- [6] https://www.antsz.hu/felso_menu/temaink/jarvany/hivaidis/HIV_adatok/HIV_2021_eves Utolsó megtekintés 2022.11.27.
- [7] European Centre for Disease Prevention and Control, WHO Regional Office for Europe: *HIV/AIDS surveillance in Europe 2018 – 2017 data*. Copenhagen, 2018
- [8] Hevesi Krisztina: *A szexuális működés egészségpszichológiája*. Ph.D. disszertáció, ELTE PPK, Budapest, 2015
- [9] Jerry Ropelato: *Internet Pornography Statistics*. <http://ministryoftruth.me.uk/wp-content/uploads/2014/03/IFR2013.pdf> Utolsó megtekintés 2022.11.27.
- [10] Linda Vigilant, Justin Roy, Brenda J. Bradley, Colin J. Stoneking, Martha M. Robbins & Tara S.: *Reproductive competition and inbreeding avoidance in a primate species with habitual female dispersal*. *Stoinski Behavioral Ecology and Sociobiology* volume 69, 2015, 1163–1172 p.
- [11] Marozsi Myrtil Noella: *Tanuljuk, hogy tanítsuk? A szexuális nevelés dilemmái*. *Gradus* Vol 5, No 1, 2018, 42-49 p.
- [12] Dr. Szilágyi Vilmos: *Szexuálpszichológia Tankönyv és dokumentáció*. Medicina Könyvkiadó Rt., Budapest, 2006, ISBN 963-226-010-4
- [13] Nemzeti Alaptanterv 2012. Magyar Közlöny. Vol. 66.
- [14] Nemzeti Alaptanterv 2020. Magyar Közlöny. Vol. 17.
- [15] 2021. évi LXXIX. törvény a pedofil bűnelkövetőkkel szembeni szigorúbb fellépésről, valamint a gyermekek védelme érdekében egyes törvények módosításáról
- [16] ELTE Alapító okirat https://www.elte.hu/dstore/document/2118/alapito_okirat.pdf Utolsó megtekintés 2022.11.27.
- [17] Államháztartási szabályozás, Költségvetési szervek <https://allamhaztartas.kormany.hu/koltsegyvetesi-szervek> Utolsó megtekintés 2022.11.27.
- [18] 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról

-
- [19] Az összefüggő egyéni iskolai gyakorlat új szabályozása a 2013-ban elindult OTAK-ban, valamint az RTAK-okban a 2022. őszi félévtől az ELTE-n https://tkk.elte.hu/media/74/a1/7088d9ed7c5e847e42aaaa3b39fcc26d65fa57ca480f03939c9730ce8f86/Regi_OTAK_uj_szabalyozasa_RTAK_osszefuggo_egyeni_iskolai_gyakorlat_2022.pdf Utolsó megtekintés 2022.11.27.
- [20] Az ELTE Tanárképző Központjának partnerintézményei https://tkk.elte.hu/dstore/document/6589/Az%20ELTE%20Tan%C3%A1rk%C3%A9pz%C5%91%20K%C3%B6zpontj%C3%A1nak%20partnerint%C3%A9zm%C3%A9nyei_2022_09.pdf Utolsó megtekintés 2022.11.27.
- [21] UNESCO Education Sector: *International technical guidance on sexuality education*. UNESCO, Paris, 2018, ISBN 978-92-3-100259-5
- [22] Horváth Miklós, Molnár László, Szentirmainé Brecksok Mária: *Természettudomány 5. évfolyam*. Oktatási Hivatal, Budapest, 2020, ISBN 978-615-6178-02-2
- [23] Dr. Angyal Zsuzsanna, Molnár Tamás: *Természettudomány 5. évfolyam*. Oktatási Hivatal, Budapest, 2020, ISBN 978-615-6178-24-4
- [24] Dr. Szerényi Gábor: *Biológia felső tagozat, általános iskola 7. évfolyam, 8. évfolyam*. Oktatási Hivatal, Budapest, 2022, ISBN 978-963-436-253-1
- [25] Baranyai József, Veres Gábor, Kerényi Zoltán: *Biológia felső tagozat, általános iskola 7. évfolyam, 8. évfolyam*. Oktatási Hivatal, Budapest, 2022, ISBN 978-963-436-251-7
- [26] Baranyai József, Veres Gábor: *Biológia 9-10 II. kötet*. Oktatási Hivatal, Budapest, 2021, ISBN 978-615-6256-15-7
- [27] Dr. Szerényi Gábor: *Biológia 9-10 II. kötet*. Oktatási Hivatal, Budapest, 2020, ISBN 978-615-6256-51-5
- [28] Veres Gábor: *Természettudomány 11. évfolyam biológia modul*. Oktatási Hivatal, Budapest, 2021, ISBN 978-963-436-266-1
- [29] Kemény István, Janky Béla, Lengyel Gabriella: *A magyarországi cigánység 1971–2003*. Gondolat – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2004, 129-146 p., ISBN 963-9567-65-5
- [30] Glatz Ferenc, Balogh Margit, Kemény István: *A cigányok Magyarországon*. MTA, Budapest, 2004, 103-138 p., ISBN 963-508-084-0
- [31] 26/1997. (IX. 3.) NM rendelet az iskola-egészségügyi ellátásról
- [32] Óbuda békásmegyery védőnői szolgálat <https://obudaivedonok.hu/iskolavedonofeladatai/> Utolsó megtekintés 2022.11.27.
- [33] A pedagógusok összetételének változása <https://ofi.oh.gov.hu/pedagogusok-osszetetelenek-valtozasa> Utolsó megtekintés 2022.11.27.
- [34] Zala Márton: *Szexuális felvilágosítás. Mikor? Hogyan?* <https://www.zalamarton.hu/szexualis-felvilagositas-mikor-hogyan/> Utolsó megtekintés 2022.11.27.

[35] 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról

[36] Debreczy Eszter, Les Krisztina: *Ideje leszámolni az abortuszt övező tévhitekkel.*

<https://merce.hu/2021/09/28/ideje-leszamolni-az-abortuszt-ovezo-tevhitekkel/> Utolsó megtekintés 2022.11.27.